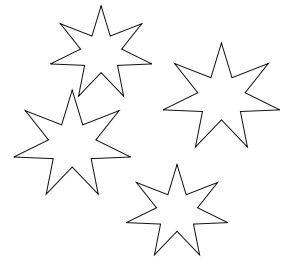

Senior Psykologen

Årgång 15. 3:2012

Brita på stormig seglats, se sidan 18.

När jag tar mina hundpromenader på morgnarna, hinner jag tänka en del. Promenerar gör man nästan mekaniskt. Öga och fot kan vägen, det gäller bara att se upp så man inte snubblar på stenar och rötter. En del av hjärnan håller koll på den konkreta verkligheten medan en annan del ägnar sig åt problemlösningar av annat slag.

Senast försökte jag lösa följande problem. Är gammal eller äldre äldst??

Äldre används ofta som en eufemism för att det inte ska låta så gammalt, äldreboende istället för ålderdoms-

hem, vi blir äldre istället för gamlingar. Vi blir ju inte yngre utan äldre, men gammal vill ingen vara.

Jag kom då att tänka på en gång när jag kom till Milano och skulle fortsätta

Ordföranden har ordet

till Florens med tåg. Men som så ofta i Italien blev det tågstrejk så vi hyrde en bil istället. Det gick snabbt och bekvämt ända tills vi kom in i Florens och började leta efter vårt hotell som låg i centro storico, gamla stan. Vi följde skyltarna och kom till sist till en jätterondell med pilar åt olika håll och femdubbla filer, där bilarna for runt utan att bry sig om några regler. För att få litet översikt följde jag med

runt ett par varv och försökte ta mig ut, men ingen släppte fram mig förrän jag upptäckte hur man tänker i Italien. Alla kör framåt utan att se i backspeglarna, vill någon ut så kör man bara på, och då flyttar de andra sig och lämnar plats! Det lärde mig att det är bra att se framåt.

Hur applicerar man detta på vår situation idag? Vi blir inte yngre och vi vill inte bara se i backspeglarna och kika bakåt utan se framåt – mot vadå?

Vi i styrelsen har funderat en del över hur vi psykologer kan bredda vårt

kunnande om hur vi vill ha det på ännu äldre dar. Hur kan man göra sin ålderdom så positiv och så angenäm som möjligt? Jag tror på att det sociala livet är viktigt i alla åldrar. Att vara ensam är inte naturligt, även om många accepterar det. Att bo tillsammans

med människor man har något gemensamt med måste underlätta när man behöver stöd för att det dagliga ska gå ihop. Att hitta och verka för bra kollektivboende är en idé som vi vill gå vidare med.

Att bestämma sig för att ändra sitt boende måste vara ett beslut som tas ganska tidigt och som kanske behöver bearbetas en del. Annars är det svårt att göra rätt saker när situationen blir akut.

Vi vill testa om det finns intresse och håller på att undersöka saken för att återkomma mer konkret längre fram!

Vi har också tagit upp frågan med förbundet om någon typ av seniorservice för oss som varit med länge, vi för diskussioner om hur det skulle kunna fungera och återkommer även här.

Till dess önskar vi i styrelsen dig, kära läsare en riktigt ljus och varm jul trots att mörkret faller allt tidigare utanför fönstret, vinden viner och det snöar!

Brita Tiberg,
ordförande

Förbered vårresa till Stockholm!

Seniorpsykologernas studiedag och årsmöte äger rum fredagen 17 maj 2013 i Stockholm. Boka logi och tågresa i god tid om du kommer utifrån landet. Mer information i nästa nummer av SeniorPsykologen som utkommer i slutet av mars.

Om årsmötesprotokollet

Protokollet från vårens årsmöte i Uppsala kommer ej att sändas ut till alla medlemmar. Däremot finns det att läsa på vår hemsida, www.psykologforbundet.se. Har du ej dator eller vill ha protokollet i pappersform så hör av dig till Brita Tiberg. Adress och tel.nr på sista sidan.

Psykologiguident – hjälp för ont i själen

Häromdagen hörde jag talas om en ny site på webben, "Psykologiguident.se". Jag gick in och läste och bläddrade. Och blev så överraskad och förtjust. Det är ett oerhört omfattande och innehållsrikt forum för det mesta inom vårt område. Här kan allmänheten få information om olika behandlingsmetoder, om olika diagnoser och vad de betyder, om barns utveckling m.m.

Man kan ställa frågor direkt på "Psykologiguident.se". Man kan fråga om egna eller närståendes problem, oro kring barnen, relationsproblem och annat. Man får svar av erfarna

psykologer som arvoderas för sitt arbete. Man kan även hitta adresser till privatpraktiserande psykologer i hela landet. Gå in och läs!

Psykologiguident har startats av Psykologförbundet som också är ägare. En alldeles utmärkt verksamhet med psykologer som erbjuder legitimerade kunskaper och erfarenheter till skillnad mot många snabbutbildade lycköskare i terapibranschen.

Bland det rika smörgåsbord som erbjuds saknas dock forum för problem vid åldrandet.

Vi äldre är ju en grupp som ökar och många av oss utsätts för psykisk

påfrestning. Det kan handla om att förlora sin partner, ensamhet, drabbas av sjukdom. Eller själva åldrandet i sig. Jag är säker på att om Psykologiguident även riktade sig mot oss äldre skulle genväret bli stort. Man kan även tänka sig att om så blir fallet, några av oss seniora psykologer är intresserade av att erbjuda sina tjänster som terapeuter för just seniorer.

Birgit Lundin

Internationell psykologkongress i Stockholm

Kommande sommar är det dags för en stor internationell psykologkongress i Stockholm. Det är

"The 13th European Congress of Psychology", (ECP 2013)

som äger rum den 9-12 juli 2013. Det är en vetenskaplig kongress vid vilken ny psykologisk forskning och kunskap presenteras av forskare och

praktiker från hela världen. Kongressen arrangeras av Sveriges Psykologförbund.

Vi har varit i kontakt med arbetsgruppen för kongressen för att förhandla om rabatterad deltagaravgift för oss seniora psykologer. Och vi har fått förhandslöfte om att 25 seniorer får reducerad avgift, samma som för studerande, dvs 2.000 kr för deltagande i hela kongressen.

Vi har också frågat arbetsgruppen om vi kan vara till hjälp i något avseende. Det man närmast har behov av är någon som kan hålla i ett "bohos-psykolog"-program. Man behöver alltså rum för gästande deltagare från länder med sämre ekonomi.

Är du intresserad av att hjälpa till med detta eller något annat vid kongressen så hör av dig till Brita Tiberg, se sista sidan.

I detta nummer:

Om årsmötesprotokollet	2
Psykologiguiden - hjälp för ont i själen	2
Internationell psykologkongress	3
Dags för medlemsavgift!	3
Anknytningsteorin då och nu	4
"Det föränderliga minnet"	
Neuropsykologernas riksstämma	6
Psifos kompetensdagar i Uppsala	7
När horisonterna flyttar sig	8
Rapporter från regionerna	12
Södra regionen	12
John Wipp - bildpoet.	12
Barn i samhällsvård, hur gick det sen?	13
Att arbeta med organisation och ledarskap	14
Västra	15
Höstutflykt till Bohus Malmön	15
Kvinnor med missbruk och psykisk ohälsa	17
Norra	18
Höstens spännande aktiviteter	18
Umeå träffpunkt för norrländska seniorpsykologer	19
Östra	20
Konst och natur i samspel	20
Organdonation ett laddat begrepp	20
Vad säger den nya skollagen om elevers hälsa?	21
Regionernas vårprogram 2013	22
Medlemsregister	24

Dags för medlemsavgift!

Det går mot årsskifte och det är dags att betala medlemsavgiften. Det gör du genom att sätta in 100 kronor före den 31 januari på Seniorpsykologernas plusgirokonto 4340151-2. Inbetalningskort bifogas detta nummer av tidningen. Uppge namn och postadress på talongen. Du måste vara medlem i Psykologförbundet för att vara medlem i Seniorföreningen.

Som medlem får du ta del av det varierande programutbud som våra fyra regioner erbjuder. Programkommittéernas ambitioner är att upprätthålla kontakten med psykologisk forskning och genom detta inbjuda yrkesverksamma forskare att presentera sina arbeten på våra möten. Att skapa kontakt med tidigare kollegor, ge insyn i andras yrkeserfarenheter samt ordna studiebesök och utflykter är andra mål för vår verksamhet. Och inte minst att vara en trevlig mötesplats.

Våra aktiviteter är koncentrerade till regionernas huvudorter, Uppsala, Lund, Göteborg och Stock-

holm. Men även i Umeå händer det nu saker som du kan läsa om på sid 19. Bor man långt från någon av dessa orter kan det vara svårt att delta i våra träffar, men här har vår tidning SeniorPsykologen en viktig uppgift. Den utkommer med tre nummer per år. Här kan du läsa referat från de olika aktiviteter som regionerna arrangerat och referat från övriga yrkesföreningars studiedagar eller konferenser. Du får nyheter från förbundet, boktips, debattinlägg och mycket mer. Du är naturligtvis välkommen att själv inkomma med skrivna bidrag.

Till sist: kom ihåg att betala medlemavgiften senast den 31 januari. Vi arbetar med att aktualisera vårt medlemsregister och om medlemsavgiften inte är betald uppfattar vi det som att du inte vill eller kan vara med i föreningen längre och du riskerar att inte få SeniorPsykologen.

Fortsättning
från förra numret!

Anknytningsteorin då och nu

Här följer fortsättningen av Birgitta Rydén's referat från västra regionens aprilmöte. Prof. Anders Broberg från Psykologiska institutionen i Göteborg gav då en levande och djupgående beskrivning av teorin kring anknytning och de personer som är kopplade till den genom sin forskning och författarskap.

En annan forskning kom likaså att ge stöd åt Bowlbys teori: han hamnade mellan de frontlinjer som drogs upp och den strid som pågick mellan företrädare för Watsons behaviourism och det psykoanalytiska sällskapet.

I slutet av 1950- och början av 1960-talet publicerade Harry Harlow sina studier med rhesus-apor. Psykoanalytikerna – även så behaviouristerna – hävdade det orala behovets dominans: födan var det viktigaste för det lilla barnet. Men Harlow kunde visa att det var till de pälsklädda modersattrapperna som apungarna tydde sig och inte till ståltråds-mamman som gav mat. Apungen ägnade 60–70 procent av sin vakna tid hos ”teddy-mamman”, som inte gav mat. Ungen sökte också skydd hos denna om den blev skrämmd. Behovet av att hänga och klänga hos någon som upplevdes ”hudnära” var viktigt för trygghet och överlevnad.

Omvårdnaden är avgörande

De här resultaten stärkte Bowlby i hypotesen om människans tillhörighet till den nomadiserande gruppen. Det viktiga för barnet var att hänga med omvårdnadspersonen, känna trygghet och inte bli ”tappat” – ”borttappat” – inte bli separerat från den som bär det. Han stärktes också i sin tanke att det är omvårdnaden som gör att barnet knyter an till en föräldragestalt snarare än den biologiska tillhörigheten. Barnet skaffar sig några anknytningspersoner och dessa personer är inte utbytbara men kompletterar varandra.

Barnet behöver fler trygga personer

Bowlby menade att människan i sin utsatthet som spädbarn behöver kunna knyta an till mer än en person – modern – för sin trygghet. Det skulle vara alltför skört att ”sätta allt på ett kort” även om modern självklart är

den första personen som barnet lär känna redan under graviditeten. Omvårdnad och anknytning är två sidor av samma mynt. Men det är inte samma sak. Barnet knyter an till föräldern som ”erbjuder sig” som anknytningsobjekt för barnet. Och hur omsorgsfull omvårdnaden är allra först och vilken relation som uppstår tidigt mellan föräldern och barnet avgör kvaliteten i anknytningen. Utvecklingsmässigt är det vid ca sex månader som barnet kan börja visa sitt anknytningsbeteende, detta är Anders Broberg noga med att framhålla.

Han menar att den kanske hårdaste kritiken som framförts mot anknytningsteorin är från feminisktiskt

... huvudsakliga skälet till att vår hjärna växte och utvecklades är att det lilla barnet tvingas hålla reda på flera relationer ...”

håll, då man kritiserat fokuseringen på moderns allenarådande betydelse för barnets anknytning – och med detta rädslan att binda kvinnan vid en ”gammal” könsroll. Men egentligen är det här en missuppfattning med tanke på Bowlbys hävdande av att barnet behöver flera personer att knyta an till.

Självklart med jämställt föräldraskap

Det huvudsakliga skälet till att vår hjärna växte och utvecklades är att det lilla barnet tvingas hålla reda på flera relationer, så hjälplöst och ofullgånget som det är från början. Anders Broberg påpekar att det är självklart med ett jämställt föräldraskap och att den nära gruppen kring barnet och också samhället har ansvar för att ge det växande barnet trygghet.

I en longitudinell och omfattande studie – Minnesotastudien – tillämpade Alan Sroufe anknytningsteorin. 250 barn som befann sig i någon form av risksituation – med otrygg anknytning – följdes under uppväxten. Studien pågick i 30 år och följde vad som hände dessa ”riskbarn”.

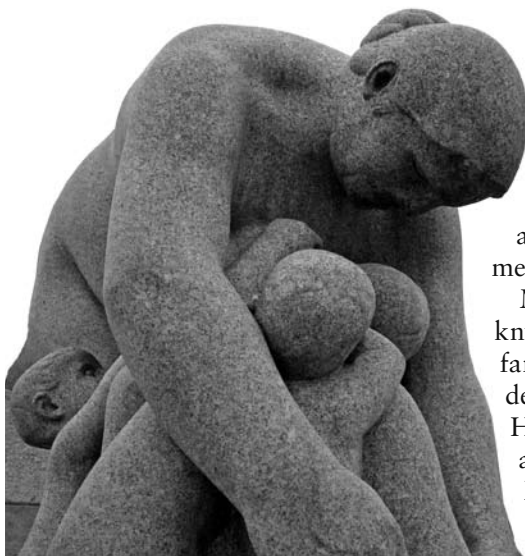
Behovet av ovillkorlig kärlek

Hans forskning styrker antaganden och erfarenheter som visar behovet av föräldrars ovillkorliga kärlek och förmåga att se vad det lilla barnet behöver och svara på barnets signaler. Det fanns hos barnen en tydligt bättre förmåga att ta itu med och lösa problem vid olika tidpunkter under uppväxten i en normalgrupp i jämförelse med riskgruppen med otrygg anknytning. Och vid 18 års ålder fanns bättre nära relationer, mindre missbruk och mindre våld i gruppen med trygg anknytning.

Trygg anknytning ger bättre självförtroende

En faktor som Sroufe påpekade var att barn med trygg anknytning tar sig an problemlösning med ett bättre självförtroende än vad man kan se bland dem med otrygg anknytning. Det ingick också att studera mödrarnas beteende vid olika observationer där barnet skulle lösa problem: mödrar med tryggt anknutna barn signalerade tydligt till barnet: det här klarar du. De ingrep inte men visade tydligt intresse för och tro på hur barnet tog sig an uppgiften.

Barnen med undvikande anknytning hade mödrar som bevakade barnets förmåga och ingrep och kontrollerade utgången, medan de ambivalent anknutna barnen grät vid minsta motgång och gick till modern som tröstade och tenderade att låta barnet slippa den svåra utmaningen (överbeskydd).

Att bli sedd av de vuxna skapar trygghet och självförtroende hos barnet.

Den omfattande studien har bl.a. bidragit till en större förståelse för hur anknytningen gestaltar sig hos det något äldre och växande barnet. Den ger också en beskrivning av hur det växande barnet allteftersom bygger in en förvissning om anknytningspersonernas tillgänglighet även när de inte fysiskt är där. Och detta i sin tur påverkas av hur deras "interaktionshistoria" har sett ut.

Ensam är inte stark

Ett fenomen som Bowlby gav sig i kast med var det, framförallt amerikanska, "John Wayne-syndromet", dvs. att människan, som börjar sitt liv i totalt beroende, skulle ha som mål att bli en oberoende ensamvarg som klarar allt och löser alla problem på egen hand (som John Wayne gestaltade i flera filmer). Bowlby menade att det var en missuppfattning av den mänskliga naturen. Vi människor behöver andra för att utvecklas och kunna agera självständigt. Den vuxna människan står på egna ben men tillstår sitt beroende av andra. Den vuxnes beroende är således av en helt annan karaktär än det lilla hjälplösa barnets.

Anders Broberg kommer så in på två "frontalfigurer" inom utvecklingen av anknytningsteori, Mary Main och Peter Fonagy, som båda på olika vis har utvecklat och bidragit till anknytningsforskningen – Mary Main med att definiera ett fjärde an-

knypningsmönster: D – disorganization och med Adult Attachment Interview – AAI och Peter Fonagy med sina studier kring affektreglering, anknytning och mentalisering.

Mary Main studerade barns anknytningsmönster i en studie och fann fem barn som inte stämde in på de tre mönstren enligt Ainsworth. Hon menade att fem var för få för att göra en kategori av, så hon tog kontakt med andra forskare som också höll på med studier om tidiga anknytningsmönster och bad dem skicka sådana filmer till henne där de fann att barnets beteendemönster inte gick att kategorisera.

Föräldrars förutsättningar som anknytningspersoner

Hon fick ihop 30 filmer som hon analyserade och hon fann likheter mellan de här trettio barnens reaktioner. De tre kända kategorierna A, B och C omfattar barn som på olika vis "lärt sig" sin förälder – så här fungerar vi ihop. Men för barnen i kategori D fanns inget sätt att vara som fungerade. Dessa barn hade varit utsatta för skrämset av olika slag vid upprepade tillfällen under sin första tid. Föräldern hade blivit skrämmande för barnet och det hjälplösa barnet hade inte fått något skydd. Och det hade ingenstans att ta vägen. Mary Main kom att intressera sig för föräldrarnas förutsättningar som anknytningsperson. Och här kan vi tala om det sociala – psykologiska – arvet. Hur är föräldern anknuten till sina föräldrar när hon eller han väntar sitt barn och i mötet med sitt nyfödda barn? Hennes engagemang i detta ledde till utvecklingen av Adult Attachment Interview, AAI.

Betydelsen av lyhördhet

Mary Ainsworth hade poängterat vikten av föräldrarnas lyhördhet i samspelet med det lilla barnet så att barnet får utrymme att visa hur det mår, vad som pågår inombords. Det bästa man kan göra som förälder är då, både för egen skull och för att gynna

barnets utveckling, att försöka förstå hur jag som förälder reagerar i olika situationer och fråga mig varför jag känner som jag gör. Och barnet behöver under uppväxten kunna lämna ut sig i förtroende till föräldern med sina behov och känsloupplevelser och få dem accepterade och förstådda, något som så småningom ger barnet en självkänedom.

Men barnet med den desorganiserade anknytningen har aldrig fått den här chansen. Det har aldrig fått uppleva att det är viktigt med "hur jag själv mår", utan måste från första början lära sig att läsa av föräldern för att kunna rätta sig därefter. (Jmf Winnicotts beskrivning av "the false self" där barnet från början av sitt liv tvingas svara upp mot föräldern, inte utifrån egna behov, utan efter vad föräldern kräver). Ett sådant barn får ett psykiskt handikapp, blir osäkert på sig själv och får inget utrymme att "leka med verkligheten".

Och här kommer Peter Fonagys utveckling av begreppet "reflective functioning" väl till pass: att i samspelet med andra dels fundera – reflektera – över det egna tillståndet (varför jag känner som jag gör) och dels försöka leva sig in i den andres beteende och reaktioner för att förstå vad som sker i relationen. Den sortens samspel utgör mentaliseringsprocessen och innefattar begreppet "marking" dvs föräldrarnas förmåga att leva sig in i barnet utan att för den skull identifiera sig med det.

Till sist min reflektion: anknytnings-teorin är en av de viktiga hörnstenarna för att förstå människans tidiga utveckling – i samspelet med sin omgivning – vid sidan av affektteori, forskning om intersubjektivitet, imitations-, minnes- och kognitionsforskningen och inte minst neuropsykologisk forskning kring hjärnans tidiga registrering av och påverkan från samspelet med föräldrarna.

Birgitta Rydén

”Det föränderliga minnet”

tema på Neuropsykologernas riksstämma

Mitt i mörka november höll Sveriges Neuropsykologers Förening (SNPF) sin riksstämma i Umeå. Under tre dagar hade Norra kretsen med ordförande Magnus Olsson i spetsen samlat våra främsta forskare i neuromvetenskap kring ett program om ”Det föränderliga minnet”. Neurovetenskapliga forskningen och i den minnesforskningen går idag oerhört fort framåt, så att nya böcker inom ämnet nästan är inaktuella när de kommer ut.

Dryga 200 psykologer kunde bänka sig i Umeå Folkets Hus till en mycket välplanerad och välorganiserad konferens och med hög klass på föreläsarna. Vid sidan om föreläsningarna pågick också mini-kurser för kognitiva hjälpmedel såväl teori, som praktik.

Forskning kring minnesfunktioner

Första dagen inleddes av professorn i neuromvetenskap vid Umeå universitet Lars Nyberg och hans kollegor från Umeå center for Functional Brain Imaging (UFBI) med en djupdykning i aktuell forskning kring minnesfunktioner. Forskningen utförs till stor del genom den magnetkamera som finns i källarvåningen på NUS; Norrlands Universitetssjukhus i Umeå. Lars Nyberg berättade om konsolidering, rekonsolidering, hur minnet stärks genom reaktivering och efter upprepad framkoppling förblir i permastore/permafrost: minnet finns kvar. Man kan även stärka minnet under sömn eller vila, sleep replay. Ibland måste man emellertid ändra sitt minne. Lars Nyberg tog som exempel när det forna Jugoslavien som blev Makedonien, Kroatien, Serbien, Slovenien osv. Namnet Jugoslavien finns dock kvar hos oss som en gång lärde oss det även om vi nu använder de nya landsnamnen.

Falska minnen och det goda åldrandet

FD Johan Eriksson vid UFBI forskar kring minne och medvetande och frågar sig bland annat om man kan minnas saker man aldrig haft en upplevelse av att se? Till exempel den omtalade Coca Cola reklamen på filmduken; subliminal påverkan har visat sig vara falsk.

Doktoranden vid UFBI, leg. psykolog Urban Ekman bedriver sin forskning om kognitiv funktionsnivå och neurala korrelat vid Parkinsons sjukdom. Han berättade om hur viktigt dopamin är för våra motoriska processer och kognitiva funktioner. Tyvärr har 70–80 procent av hjärnskadan redan skett innan vi kan se det hos den drabbade! Medicinering av dopamin ger god effekt, men kan vid överdosering ge impulsproblem.

Professor Lars-Göran Nilsson, grundaren av den longitudinella studien Betulaprojektet, avslutade dagen med att tala om ”successful aging”. Professor Nilsson föredrog översättningen ”det goda åldrandet”. Försöken i Betula visar att fluid ability är viktigare än cristallized abilities. Episodiska minnet visar sig vara linjärt till ca 60 år, sedan en måttlig sänkning till 75, medan det semantiska minnet är lika bra hos 75-åringar som hos 35-åringa. Detta förutsatt man är frisk och har ärvt en god hårdvara vad gäller anatomi, fysiologi och gener, liksom även levtt ett någorlunda gott liv av uppväxt, utbildning, sociala kontakter osv! Liksom det allra senaste: egna tänder, dvs god tandhälsa!

Ärftlighet och träning viktiga faktorer

Den andra föreläsningdagen var lika fullmatad med intressant forskning. Däribland kan nämnas Torkel Klingberg, professor vid Karolinska Institutet. Han talade om gener, hjärnan och barns kognitiva utveckling. Hur

hjärnan hanterar uppmärksamhet och arbetsminne och hur hjärnan utvecklar dessa förmågor under barndomen. Vid utvecklandet av ADHD, Dyslexia, Dyscalculia har ärftlighet stor betydelse, men där träning kan ge god utveckling.

FD vid UFBI, Linnea Karlsson redogjorde varför det synes vara bra att testa minnet på ett ämne oftare än att bara studera ämnet. Upprepad fram-plockning ger bättre konsolidering. Kan betyda att fler prov i skolan, dock utan betyg, är att rekommendera.

Under avslutningsdagen redogjorde barn- och ungdomspsykiatrikern vid BUP i Umeå, Barbro Ivars-Aroch, för de huvudsakliga ändringarna av neurodevelopmental disorders i nya DSM-V som kommer ut i maj 2013. Arbetet är dock ännu inte färdigställt. Barbro framhöll att våra diagnosmanualer inte är absoluta sanningar utan en samling hypoteser och symtombeskrivningar som förändras utifrån nya forskningsrön och användbarhet.

Autistiskt syndrom, Aspergerssyndrom, Desintegrativ störning, Genomgripande störning i utvecklingen UNS kommer att slås samman till AUTISMSPEKTRUMTILLSTÅND och kommer att ligga under neurodevelopmental disorders, medan Retts syndrom kommer att utgå då det är en somatisk sjukdom.

Varför sammanslagning?

Det saknas vetenskapligt underlag för att särskilja autism och Aspergers syndrom. Desintegrativ störning? Forskning har visat att det inte är tappet av inlärda färdigheter som är viktigt att beakta vid habilitering utan likheten med autism. PDD NOS? Kliniskt dåligt fungerande diagnos. Strävan i DSM-V är att så få

NOS-diagnoser finns som möjligt. Det finns få studier gjorda på dessa diagnoser jämfört med Autistiskt syndrom.

Diagnosen för Autismspektrumtillstånd lyder: ”Varaktiga brister i social kommunikation och social interaktion i olika sammanhang, som inte förklaras av generell försening i utvecklingen, samt begränsade, repetitiva mönster i beteende, intressen och aktiviteter”. Dessutom: Symtomen måste förekomma redan i tidig barndom, men kan vara mindre synliga så länge omgivningens krav inte överstiger personens begränsade förmåga. Symtomen måste begränsa och störa personens fungerande i vardagen.

Stödbehovet skall graderas: ”i behov av stöd”, ”i behov av omfattande stöd”, ”i behov av mycket omfattande stöd”. Andra dimensioner som skall graderas är intellektuell och verbal förmåga. Andra tillstånd (epilepsi, kromosomavvikelse, MR) skall anges. Tillåter samsjuklighet på annat sätt (ex ADHD) än som görs i DSM-IV.

För ADHD som inte går under autismspektrat, men kan ingå i detta, gäller följande: Symtomkriterierna kvarstår med fler exempel för att beskriva hur symtomen kan ta sig uttryck i olika åldrar, symtom före sju års ålder höjs till tolv år, vikten av symtomens förekomst i olika miljöer

understryks, färre symtom i vuxen åldern diskuteras fortfarande.

I det minst sagt fullmatade programmet fanns ytterligare åtta intressanta föreläsningar vilka under tecknad inte har deltagit i eller kan redovisa. Den sociala samvaron för deltagarna var dessutom väl tillgodosedd. Förutom årsmötet, även av en välbesökt pubafton samt en konferensmiddag, båda med underhållning!

Det kan bli svårt för Göteborg som tar upp stafettpippen att nå denna konferens kvalitet!

Ann-Marie Frisendabl

Psifos kompetensdagar i Uppsala

”Psifos” står för Psykologer i förskola och skola och är en relativt ny yrkesförening som höll två kompetensdagar i Uppsala i slutet på sommaren. Temat var ”Bygg hälsa”. Karin Edsjö och Birgitta Lidholt hade som seniorpsykologer inbjudits att delta, och Karin berättar först:

”Min bakgrund är i förskoleföreningen. Faktum är att när jag hörde psykologen och projektledaren Elisabet Graci redogöra för ett stort projekt i Rosengård där målet var att göra förskolan och skolan till god miljö för utveckling och lärande, blev jag imponerad och fick lust att delta i deras arbete. De visade också med rollspel att implementeringen inte var lätt men jag tror på deras upplägg att arbeta övergripande och med all personal i skolan. Jag tyckte att de anvisade en bra utveckling för psykologrollen i förskola och skola. Sedan fäste jag mig också vid att Margareta Öhman fortsätter att utforska barns lek och sprida budskapet av vikten av leken för barnens utveckling. Hon hade publicerat ännu en bok i detta viktiga ämne.”

Som moderator hade psykologgruppen i Uppsala gjort ett genidrag. Käsören Jacke Sjödin sammanfattade varje föreläsning på rim! Han hade

förstått vad vi hört och kunde återge detta i rimmad version på samma sekund som föreläsaren var klar. Helt imponerande! Jag tror vi alla gick ut med ett leende på läpparna efter varje programpunkt.

Birgitta lägger till att Jacke Sjödens budskap sista dagen, då han hade en egen programpunkt, var att kunna skratta åt sig själv och till vardags göra ett kåseri av sina tillkortakommanden. En konst som han själv behärskar till fullo och lyckades få publiken att förstå vikten av. Återseendet med förskoleföreningen i form av Psifos var intressant och vi var glada över att få denna inblick. Betydelsen av att på en sådan här konferens få träffa gamla kolleger från när och fjärran kan inte heller överskattas.

Hans Åberg

Tryckfelsnisse

Kommer ni ihåg Tryckfelsnisse? Hans namn dök upp då och då i avisorna förr i tiden då det uppstått något korrekturfel eller annat tokigt i texterna och redaktörerna ville på så sätt ursäktas ofrivilligt slarv.

Vi återuppväcker honom nu och skyller på honom då fel uppstår även i vår tidning. Vi är tre personer som läser korrektur men ändå är han där, den filuren, och ställer till det ibland. Härmed ber vi dock om ursäkt för alla tidigare och ev. kommande fel som kan uppstå.

I förra numret av SP finns överst på sidorna 3 och 4 en rubrik ”Årsmöte och studiedag i Lund”. Den uppmärksamma läsaren inser förstås att det ska vara Uppsala. Förlåt!

Redaktionen

När horisonterna flyttar sig

Hans-Olof Lisper återkommer här med tankar och reflektioner kring Bodil Jönssons bok "När horisonten flyttar sig – att bli gammal i en ny tid".

Mittdelen av boken *När horisonten flyttar sig – att bli gammal i en ny tid* börjar med kapitlet: *nu nu nu – men sen då?* och inleds sålunda:

Rimligen borde man kunna se sammanhangen och de stora linjerna bättre ju äldre man blir. Ha lite längre perspektiv och därmed kunna besinna sig. Inte bara för att de egna årsringarna hunnit blir flera utan också för att man dag efter dag, vecka efter vecka, månad efter månad, år efter år, decennium efter decennium har fått vara med om att tiden inte *har* tagit slut. Istället har tiden bara *kommit till en*. Hela tiden.

Jag dyker som en hök ner mot den linjära beskrivningen, och tycker redan idag med tron att det inte blir bättre, att överblicken snarare blir sämre och sämre med åren. Det måste finnas en toppkurva. Sedan känner jag inte igen Jönssons fenomenologi; jag har aldrig känt tiden komma till mig. Och har jag känt tid över huvud taget? Däremot har jag naturligtvis känt: "Det här kommer jag inte att hinna med, måste arbeta på helgen" osv. Jag läser vidare och finner att jag inte heller känner det så här:

Medan du läser den här sidan, händer just det: *tiden kommer till dig*, den tid som du behöver för att läsa. Har du någonsin tänkt så, har du någonsin känt så? Om inte, är det här kapitlet skrivet speciellt för dig – för att peka på hur du kan hitta vila i nuet genom att låta varje upplevt nu få en lite längre varaktighet och samtidigt hålla ett mellanrum mellan nuet och framtiden. Det är ju den som skall vara svaret på frågan: "Men sen då?" (s. 59)

När jag nu läser ska målet alltså vara att ändra mitt sätt att uppleva till det bättre – få se hur det går. Jag går vidare till avsnittet *Framtiden och mellanrummen* och finner att jag inte kan förändras – jag misslyckas alltså. Beror det då på mig eller på Bodils

beskrivning. Nyckeln till förändring och misslyckande finns kanske när jag i nuet tar del av följande:

Mellan framtiden och nuet behöver alltså få finnas en *mellantid*, ett *mellanrum*. Det är där som något kan dyka upp. En utbredd föreställning också inför ålderdomen är annars att vi måste bry oss om framtiden nu eftersom det är i den vi skall leva *sedan*. Men så är det inte. Vi kommer att leva i nuet, i det närvarande, också sedan. Vi kommer att leva i den verklighet som finns då och som växer fram undan för undan, och vilken framtid du än föreställer dig nu, så blir det inte i den som du kommer att leva sedan. Bland annat för att vare sig du själv eller någon annan då är den samma som nu. (s. 60)

Citatets inledning visar att det inte kan handla om tid i fysik mening. Där finns nämligen, tror jag, inget mellanrum mellan nuet och framtiden, dessutom finns antagligen varken ett nu och eller en framtid i själva tiden.

Psykologiskt går det kanske bättre att förstå. Men samtidigt, lever vi inte alla alltid i nuet om vi utgår från själva begreppet tid. För var skulle vi annars leva? Samtidigt finns i nuets tankar i ibland ett igår och bland ett imorgon. Författarinnan fortsätter komplikationen:

Också i det förflutna levde vi i nuet, det vill säga i det nu som fanns då, samtidigt som vi sträckte oss mot framtiden. Mellan nuet då och nuet nu fanns alla dessa mellanrum där livet kom emellan och utvecklingen tog en annan vändning. När vi försöker minnas, bortser vi lätt från hur varje förflutet nu fallit samman bakom oss och tappat sin riktning och möjlighetsrymd. Man kan aldrig fullt ut återuppleva det förflutna när man redan har facit på förflutnas framtid i sin hand. Det som finns kvar i minnet är i stället några stillbilder och några stiliserade sam-

manhang, och det är ur dem som hjärnan sedan försöker konstruera flydda verkligheter. (s. 60)

För att förstå måste jag "översätta"! Förenklat, vad Jönsson säger är att vi alltid lever i nuet, och alltid förstått att det finns en historia och en

bilden av historien påverkar i nuet och nuets tankar om framtiden kan påverka både dagens och framtidens nu ”

framtid. Mellan igår och idag finns mellantider där vi levde och bytte inriktning, och att vi inte kan förändra vad som varit. Som jag ser det behövs dock inte begreppet mellantid, och att det i fysisk tid inte finns någon mellantid.

Vidare, som psykologisk förklaring har jag svårt att beskriva vad jag läser. Kan det vara så enkelt, att Bodil Jönsson menar att vi påverkas och förändras i det nu vi lever i? Och att historia är historia och framtiden är framtid? Jag vill lägga till att bilden av historien påverkar i nuet och nuets tankar om framtiden kan påverka både dagens och framtidens nu. Det verkar som jag förstår och utvecklar Bodil Jönssons språk. Men har någon av oss sagt något som inte redan tidigare uttrycks enklare?

Tankar om tid inom psykologin

Jag har sedan jag skrev ovanstående funderat kring Bodil Jönssons tankeverk kring det åldrande sökandet i tiden. När jag läser hennes bok, och när jag tagit in titlarna på hennes tidigare böcker i ämnet tid, tycker jag att hon tar ur eget skafferi och konstruerar egna nya tider. Hon redogör nämligen sällan för andras tankar. Men finns inte kunskap om tid inom vår egen sfär, det vill säga psykologin saknar väl inte tankar om tid. Vår kunskap, stämmer den med hennes

konstruktioner? Jag vänder mig till dagens kunskapsbank, WWW:s generella sökmotorer, men ett enkelt sökande gav mig ingen kunskap.

Kommer att tänka på Google Scholar, och där möter för sökordet *time* mer än fem miljoner uppslagsord. Hittar dock direkt en bok av Block (1990) *Cognitive Models of Psychological Time*. Första kapitlet i boken, *Models of psychological time* finns dessutom på www.montana.edu/wwwpy/Block/papers/Block-1990.pdf. Uppslagsordet *Psychological time* ger 17 900 ingångar, vilket är mer lagom för att säga att det inom psykologi bör finnas kunskap.

I en bokklubbs månadserbjudande ser jag en ny Bodil Jönsson, årets aktuella julbok, *Tid för det meningsfulla*, som sägs vara ”en viktig och intressant bok om hur vi ser på livet och tiden, främst efter pensioneringen”. Ska jag byta bok och berätta om den boken, är den mer anpassad för seniorpsykologer? Men varför inte låta någon annan berätta om den boken. I vilket fall som helst, Bodil Jönsson förefaller hela tiden ligga rätt i tiden med tiden.

Vad kan en fysikprofessor om psykologi?

En fundering jag har med mig sedan före valet av bok är vad händer när en professor i fysik går över till att tänka om psykologi utan att ta del av och hänvisa till vår kunskap? Hon lade i första delen av boken fram teorier, till exempel liknelsen med livet i träds årsringar. Det skulle kunna vara en fascinerande förenkling av dynamisk psykologi. Men är det bra psykologi?

Kan en professor i psykologi på samma sätt säga något vettigt om fysikens frontfrågor? Jag tror det är omöjligt utan att strävsamt ta sig genom fysiken fram till fronten. Jag vet inte om jag ska kalla detta orättvist, eller vända på det hela och se det som en rättvis bild av psykologins kunskapsnivå. I stort sett vem som helst kan anspråksfullt säga något om hur människan fungerar. Hur det är med detta hänger kanske också på om Bodil Jönsson säger något vettigt om åldrande. Det kan ju också vara så att Bodil Jönsson faktiskt knyter

Bodil Jönsson presenterar en teori om tiden, men skiljer inte, som en professor i psykologi mellan fakta och teori ”

samma fysikens teorier om tiden med *att bli gammal i en ny tid* (bokens underrubrik).

En metodisk tanke – Bodil Jönsson presenterar en teori om tiden, men skiljer inte, som en professor i psykologi mellan fakta och teori. Hon presenterar utan sidoblickar till andras tankar, vare sig kring tid ur ett fysiskt perspektiv eller till upplevelsen av tid i ett psykologiskt perspektiv. Hon skriver enkelt ner sina idéer om tid som om de vore sanningar, och utan någon som helst tvekan. Till exempel i ett citat från sid 61:

Men idag är det precis så man tänker – och nästan alla har vant sig vid det. Man *tror* något om framtiden och handlar i stunden som om allt det föreställt framtida, exempelvis den femfaldigade skörden, redan var på plats i nuet. En av många konsekvenser av detta är att det i varje ögonblick omsätts mera pengar utifrån vad människor tror om framtiden än utifrån vad de presterar i form av arbete. Vi lever i en staccatotid av *nu nu nu*. (s. 61)

För att du ska förstå citatet går jag bakåt i tiden och citerar exemplet som hon utgår från, vad som hon tycks mena är fakta. Exemplet kommer direkt efter avsnittets rubrik *En gång i tiden fanns det en tidslinje*:

Exempel: När jag var barn fanns det en tidslinje som band ihop då med nu med sedan. En sammanhängande linje utan avbrott. På landet visste man exempelvis att skörden ett visst år skulle bli ungefär densamma som skörden förra året och som skörden kommande året. Det var då helt otänkbart för en halländsk bonde att säga: ”Nu har jag en häst. Men eftersom jag tror att skörden nästa år blir fem gånger större, tänker jag skaffa mig fyra hästar till.” Hade någon ändå sagt så, tror jag att man skulle försökt spärra in honom – så förryckt hade det verkat. (s.61)

Vad hon vill säga är att det idag inte är bra – det var bättre förr, idag är samhället mera förryckt. Jag tror mig dock veta att samma sätt att tänka kännetecknar dagens företagare. Nu gäller det inte fyra nya hästar utan fyra nya traktorer eller andra maskiner. Vidare är jag säker på att ingen bonde i Sverige har programmerat sin dator för en femfaldig skörd nästa år. Det vill säga lantbrukshälsans (finns ej mer) psykologer behöver inte fundera på vilka terapeutiska åtgärder att rekommendera för en *nu nu nu* epidemi bland Sveriges bönder.

Nutida beteenden på börsen

Vad som ligger närmare Bodil Jönssons tänkande är människors nutida beteenden på börsen, att investera på framtiden tills bubblan spricker. Men inte heller på den punkten kan vi säga att det var bättre förr. Hösten och vintern 1636–37 var priset på tulpaner haussat. För priset av en sällsynt lök kunde man köpa hus i centrala Amsterdam. Bubblan brast i februari 1637 och tulpaner gick plötsligt inte att sälja. Ska vi här också tala om ett brott i tidslinjen mellan då med nu med sedan? Jag förstår dock inte ännu vad detta med bruten tidslinje innebär.

Min tanke här är att Bodil Jönsson inte talar om tid i fysisk mening. Jag säger det trots att jag inte vet vad jag menar. För vad är tid i fysisk mening, vad är till exempel rumtid? Försöker igen med Wikipedia, men förstår föga. Det betyder förmodligen att den tid Bodil Jönsson beskriver hör hemma i hur vi vardagligt beskriver tid och olika aspekter av upplevd tid. Till exempel ibland ilar en timme förbi och i andra sammanhang kryper den som en snigel. Samtidigt som det i fysisk mening är timme. För annars skulle vi ju inte uppleva skillnaden. Jag vet att just nu, och just sedan, är du och jag med om samma tid, och att för dig ilar den och för mig kanske den igen

 Fortsättning på nästa sida

sniglar. Generaliserar jag ordentligt är det samma timme i fysisk mening för alla människor på vår jord och för allt i universum. Men på den här punkten tror jag att jag inte förstått fysiken rätt. I den bok jag refererar handlar det dock inte om detta utan hur vi äldre ska bättre kunna uppleva tiden i vår tid.

Tiden då man åldras

Jag tidshoppa över avsnitt i kapitlet och ägnar tid åt näst sista avsnittet i kapitlet. Ett kapitel som ser ut att vara intressant för seniorer: *Tidsuppfattningen när man blir gammal*, och avsnittet startar med:

För oss som lever och blir gamla i en tid utan tålmod och därmed utan visioner blir det extra viktigt att reda ut vår egen relation till tid och därmed till åldrande. Vad skall vi göra *sedan*, om vi i varje läge redan tagit ut så mycket vi kan av framtiden i förskott? Då blir det tomt när vi kommer dit fram. (Att det är så i kulturen just nu manifesteras bland annat i hur samtiden tyngs av *dokumentärer*. Det finns inte mycket annat att skapa, när framtiden liksom redan förbrukats.)

Säger Bodil Jönsson här något klokt eller kanske något ogenomtänkt? I vilket fall som helst tycker jag att stycket är dåligt förankrat i min seniora verklighet. Lever vi till exempel i en tid utan tålmod? Märk väl att det inte är vi pensionärer som saknar tålmod. Det är tiden i vår värld som på något vis är otålig. Men vad betyder då just detta?

I nästa steg saknar tiden i den världen visioner, det vill säga saknar idéer om framtiden. Är då inte både hennes syn på tålmod och på visionen dåligt förankrad i vår egen nutid. Till exempel finns tålmod med miljöförstörning och samtidigt en mörk vision om världens framtid på grund av densamma. Det är kanske det som Bodil menar när hon säger att vi tagit ut så mycket vi kan av framtiden. Nu tycker jag det inte stämmer med vad hon tidigare sagt om tid, men jag har svårt att reda ut all ny tid.

Är framtiden förbrukad?

Jag har direkt svårt att förstå parenthesen. På vilket sätt tyngs samtiden

av dokumentärer? Jag gissar att det är TV:s sådana som hon avser. Men jag skulle vilja se den faktiska andelen dokumentärer, som jag dessutom gillar, i förhållande till andra genrer. Jag tror idag inte på "tyngs", och att det var annorlunda förr. Det kan stämma med när jag var barn, någon gång varje år kom Sven Hedin eller Sten Bergman och föreläste. Men det var definitivt inte bättre då. Och vad betyder: "Det finns inte mycket annat att skapa, när framtiden liksom redan förbrukats". Vad menar hon med "förbrukad framtid"? Det skulle kunna vara att vi sedan några hundra år tillbaka förbrukar jordens resurser, och på så vis tar världen från våra barn och barnbarn. Men vad har detta att göra med att vi idag har för mycket dokumentärer i media?

Är "närt" ett bra nytt tidsord?

Det sista avsnittet i kapitlet är *Ett nytt ord*. Avsnittet täcks helt i citatet. Kanske hela kapitlet sammanfattas i detta:

Det kanske behövs ett nytt ord för att synliggöra vårt sätt att leva. Låt mig utgå från den nyss så vanliga frågan i mobiltelefonen: "Var är du?" Den är nu allt oftare utbytt mot ett "vart är du?", en fullt rimlig förändring när så många mobilpratare oftare är på väg mellan två platser än på plats på någon av dem. *Varför har vi då ännu inte skapat ett motsvarande fråge-adverb för tid?* Om vi hela tiden är på väg, också i tiden, är det knappast det tämligen exakta tidsfrågeadverbet "när" som vi borde använda till varandra utan snarare ett "närt".

Bodil Jönssons svaga sida är tron på att nya begrepp hjälper oss att förstå en redan komplicerade verklighet ”

Jag vill först säga att om jag vet att du är på resa och vart, räcker "var är du", "vart är du på väg" är ointressant, jag vet det redan. Med förkortningen "närt" skapas snarare ett otydligt språk, jämfört med det vi redan har för samma situation. Låt oss ta frågan: "När la-

gar du maten?" Frågan kan besvaras med "Den är redan klar", "Jag håller just på med det sista" och "Jag har inte börjat än, men den är klar om ett par timmar". "Närt middag?" skulle i så fall vara en förkortning av "När i framtiden är det middag", och vi löser det redan med den enkla frågan "När äter vi?" Den här språkliga förkortningen beskriver inte bättre den verklighet vi har vistats i, vistas i och kommer att vistas i. I den här meningen behöver vi inte nya tidsbegrepp, de finns och används redan på ett naturligt sätt. Jag vill generalisera och säger att Bodil Jönssons svaga sida är tron på att nya begrepp hjälper oss att förstå en redan komplicerade verklighet.

Sista kapitel i min andra omgång är *En omdanad pensionering*. I nästa *SeniorPsykologen* kommer sedan sista tredjedelen av Bodil Jönssons bok. Här skulle läsaren kunna uttrycka den frågan jag svarat på "Närt kommer sista delen av Bodil Jönssons bok?"

En parentes – idag, måndagen den 19/11 2012 klockan sju var jag som vanligt på mitt nära Friskis och Svettis, och startar som alltid med rodd. Idag kändes min standard, tio minuter, som oändligt lång. Jag fortsätter med 15 minuter motionscykel och även cykling sniglar fram! Frågan är om jag påverkats av min bokuppgift och lärt mig leva mer i nuet och att tiden nu "kommer till mig" och därför förlängs. Jag tycker det i så fall är en förändring till det sämre. Men i andra sammanhang kan ju samma närvaro i tiden vara en tillgång.

Det enda jag är säker på är att samma minuter för andra känns olika långa. Samtidigt, i en fysik mening måste minuterna vara lika långa för oss alla. Hemma i väntan på att gå hade fem minuter rusat förbi och försenat mig några minuter i starten på gymmet.

Men nu över till *En omdanande pensionering*. Nu gäller det att komma ihåg:

För många av oss är det kanske främst pensioneringen som skakar om oss. Den må vara tidsbestämd långt i förväg, men den är ändå inte så lätt att förbereda sig på eller

tänka sig in i. Och varför skulle den vara det, förresten som den prenässansmotståndare jag är, tror jag att det är bra att inte ta ut den i förskott.

Ja, vad var nu "prenässans"? Dags att gå tillbaka i minnet eller till förra numret av *Seniorpsykologen*. Att skapa nya begrepp/termer ger läsaren problem, i synnerhet om det nya begreppet inte genom upprepning arbetas in. En annan möjlighet är att använda register som hjälper läsaren hitta tillbaka till den nya termen. Här tycker jag att inte att jag får hjälp av Bodil Jönsson, trots att jag bearbetar materialet. Prenässans finner jag genom att gå tillbaka, är att i onödan arbeta med framtiden, innan den ens är född. Min enkla fråga i andra mötet med begreppet – hur kan vi fundera på något som är ofött. Jag förstår det när det gäller det ofödda barnet, men hur gör man med den ofödda tanken? Igen är jag inne i oförståelsens töcken. Men allt annat än följdriktigt "Man kan förbereda sig ändå, till exempel utifrån:" och Bodil tar upp sex punkter. Jag tar två av dessa som exempel:

Att veta om att sig själv har man alltid med sig. Din personlighet ändras inte genom pensioneringen,

och det gör inte dina erfarenheter heller. Troligen har du också kvar din intresseprofil. Det som förändras är dina möjligheter att få utlopp för intressena.

Klokt tänkt och sagt, men har inte så mycket med tankar om tid att göra. Inte heller får jag, som av Skinner, hjälp att påverka min miljö och mina intressen.

Självklar är också punkt fem:

Om man har haft ett arbete som man tyckte var meningslöst, då måste väl pensioneringen vara en enda stor befrielse? Det är inte säkert – även om det givetvis i rättvisans namn borde vara så. Men tid till vad, frihet till vad? Det behövs ett engagemang. Annars kan det bli ännu tommare än vad det var tidigare.

Men självklarheten hjälper oss inte. Har jag inte redan "engagemang", hur skapar jag då ett? Dessutom säger Bodil Jönsson i den förra refererade punkten att inget förändras, utan man alltid har sig själv med sig. Det måste då också gälla engagemang, som får ses som en del av personligheten.

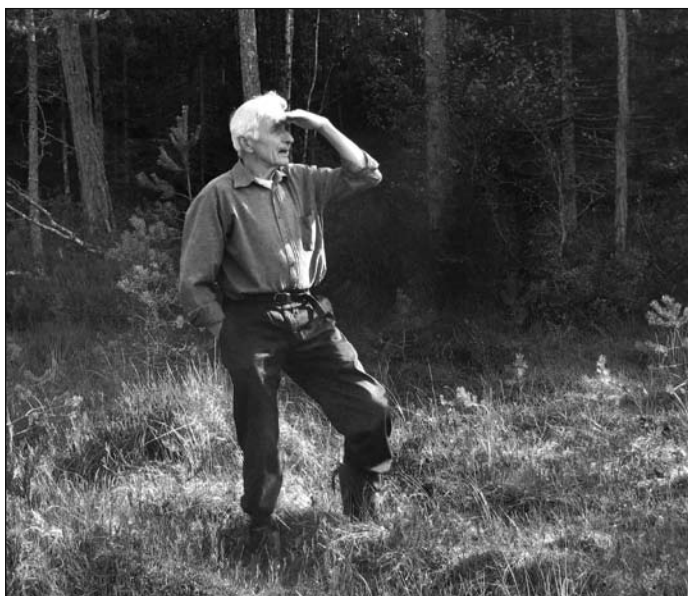
Jag har trettio sidor kvar på kapitlet, men hittar ingenting att kommentera,

jag börjar kanske sakna tid. Det betyder dock inte att det är ointressant, det betyder snarare att jag inte förmår att förmedla det i en intressant form. Jag slutar med att citera hela sista stycket *Att notera medan livet pågår*:

I inledningen pekade jag på den vilshenhet som ligger i att vi äldre inte känner oss så gamla som vi borde enligt normen. För denna känsla finns det numera också ett objektivi stöd. En 75-åring i dag har större likheter med förra generationens 65-åring än med den dåvarande 75-åringen. Den förändrade demografiska situationen har alltså inte uppkommit främst genom en förlängning av ålderdomen utan genom att det egentliga åldrandet förefaller har flyttats tio år framåt i tiden.

Till dig min läsare: Tack för att du tog dig tid!

Hans-Olof Lisper

Sökes!

**Fler manliga kollegor
till vår föreningsverksamhet
och våra möten.
Vi behöver era erfarenheter
och er medverkan.**

Seniorpsykologerna

John Wipp – bildpoet i privata och offentliga rum.

Rubriken ovan är också rubriken på en bok som gavs ut 1996 på Ellerströms förlag med texter av Jan Torsten Ahlstrand och Thomas Millroth och med dikter av Lars-Håkan Svensson och Lasse Söderberg.

Tack vare Anne de Laval Wipp, som är medlem i seniorpsykologerna har vi i Södra regionen fått förmånen att möta John Wipps konstnärskap på ett inkännande vis. Anne har generöst guidat oss i den konst hennes make John frambringt.

John Wipp (1927–2005) fick sin grundläggande utbildning vid Konstfack i Stockholm. I närmare sextio år var han yrkesverksam som konstnär, poet och också professor vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm. Under denna långa period deltog han så gott som varje år i olika utställningar. De verk han gjorde för offentligheten finns representerade från Ystad i söder till Kiruna i norr.

Vid två tidigare tillfällen har vi kommit i kontakt med verk han skapat för det offentliga rummet, vilket presenterats i vår tidning av Marianne Gottfries [2010, (3), 15 samt 2012, (2), 12–13].

Utställning i Ljungby

I höst har Ljungbergmuseet i Ljungby haft en utställning av ett fyrtiotal verk för det privata rummet, skapade under åren 1964 fram till 2000-talet. Denna utställning blev ett fascinerande utflyktsmål för oss.

John Wipp är mångsidig i sitt skapande och ger hela tiden nya infallsvinklar. Med sin bredd visade utställningen verkligen vilken stor bildpoet som han utvecklades till.

Hans bildskapande kan ses som ett musikstycke, som växer, förvandlas, upprepas i nya konstellationer men med återkommande grundteman, som i en symfoni.

Thomas Millroth pekar på att John Wipp har framhållit två händelser som haft särskild betydelse för hans konstnärliga verksamhet. Båda

inträffar när han är omkring sex år.

Den ena hänger samman med att John var enäggstvilling. En dag står han och hans bror framför en mycket stor spegel. John vet inte vem av de två i spegeln som är han. John säger att han blir rädd – det känns som om fotfästet försvinner. Först när han rör på ett finger får han tag på vilken av de två som är han.

Den andra händelsen inträffar när han bränt sig och spolar brännskadan. På hyllan ovanför vasken står en burk Tomteskur med den klassiska bilden av en tomte som håller en likadan burk med en tomte, som håller en likadan burk med en tomte etc. John säger att den intensiva smärtan från brännskadan etsar in bildupplevelsen.

Bildskapandet format av barndomsminnen

I olika variationer kan dessa händelser spåras i hans bildskapande, som t.ex. i målningen ”Lasten flyter upp”, där man skymtar en rullebör nedsänkt i vatten och med förskjutna konturer och en last med vardagsprylar, som flyter omkring på vattenytan. Rullebör och last finns på två plan – de är både separerade men i ett gemensamt sammanhang.

Än tydligare blir det i hans profilsågade landskap, där landskapet både är särskilt och en del av omgivningen. Tillsammans bildar de en enhet men separerade saknar de all dynamik.

Tekniken med de profilsågade landskapen var ett unikt bidrag till konstupplevelsen, som han började utveckla 1984. Dessa landskap är som en sammansmältning av hans olika konstuttryck och personliga erfarenheter. Spegeleffekten finns där men också går de i dialog med sina betraktare.

Anne berättar att inte förrän de sista åren började han forma människoliknande gestalter. Några tavlor i denna svit fanns på utställningen.

För mig bildade de oupplösliga för- eningar i en färgsättning som gav ett drömskt och undflyende intryck.

Dessa målningar utgör stor kontrast till de olika svarta hasparna som skapades tjugo år tidigare och som också pekar på ett ömsesidigt beroende. Här känns det emellertid som att det tunga, oundvikliga är dominerande till skillnad från de senare.

Att speglas av någon som är som du

Än en gång och ur en ny synvinkel har vi fått träda in i John Wipps värld. Sedan jag såg utställningen har hans bilder vid skilda tillfällen dykt upp för min inre syn. Jag har känt mig inbjuden till att dela något jag haft svårt att sätta ord på. I tankarna har hans verk flyttat in på mina väggar och jag har samtalat med dem. Kanske har de berättat för mig som är ett ”endabarn” att just så här annorlunda är det att leva i ett tvillingförhållande. Det finns en annan människa som nästan är som du. När du växer upp finns hon där hela tiden. Hon är till förväxling lik dig själv. Hur är det att vara speglad i någon som är som du själv? Att gå ut och in i varandra? Vad skapas av en sådan påtaglighet?

Som ”endabarn” minns jag min oändliga längtan efter en tvilling och därför gjorde jag som många ”endabarn” gör, jag skapade mig en tvilling. Min tvillingsyster bodde i Köpenhamn och med henne kunde jag dela allt. Vi två var ett.

Ingrid Göransson

Fotografer i detta nummer är Ann-Marie Frisendahl, Hans-Olof Lisper och Kjell Lundin

Barn i samhällsvård – hur gick det se'n?

Den 12 november var professor Gunvor Andersson gäst hos Seniorpsykologerna i Södra regionen. Könsfördelningen i publiken var ovanligt jämn, då flera män med erfarenheter från socialhögskola och vård av barn och unga slutit upp.

Gunvor har de senaste åren varit professor på Socialhögskolan i Lund. Efter utbildning till psykolog i Lund och en period som lärare på Psykologiska Institutionen fick Gunvor tjänst som psykolog på Enebackens barnhem i Malmö 1972. Ända sedan dess har Gunvor som psykolog, forskare, lärare och professor ägnat sig åt barn i samhällsvård, vilket också hennes doktorsavhandling handlade om.

När Gunvor nu blickar tillbaka vill hon försöka formulera vad som har bestått och vad som har förändrats. Några begrepp har bytts ut som att fosterhem numera heter familjehem och barnhem ska betecknas som utredningshem eller familjevårdhem. Men hur mycket är sig likt?

Anknytningsteorin kommer till Sverige

När Gunvor började som barnhemspsykolog sökte hon efter kunskap om hur 0–4-åriga barn påverkas av samhällets omhändertagande. På 60- och 70-talet fanns ingen forskning i Sverige om detta. John Bowlby och hans anknytningsteori, där också barns reaktioner på separation och institutionalisering finns beskriven, blev en viktig utgångspunkt för att utveckla förståelsen av dessa barn. Begrepp som protest, reaktionsfas, detachement (avskiljande) fanns med i Gunvors tidiga intresse för de omhändertagna barnens beteende.

Gunvor såg många faktorer, som hade betydelse, när man skulle bedöma institutioners verkningar, men inriktade sig på att studera anknytnings- och anpassningsprocessen. Undersökningsgruppen bestod av alla de 26 barn i åldern 0–4 år, som omhändertogs minst en månad på barnhemmet i början av 80-talet.

Gunvor Andersson berättade om sin forskning om omhändertagna barn.

Genom observationer av barnen i relation till sin mamma och barnhemspersonal eller fostermamma, följde Gunvor barnen genom uppföljning efter tre månader och efter nio månader. Denna forskning resulterade i Gunvors doktorsavhandling.

Socialekreterare utan psykologiskt stöd vid omhändertagande

1985 blev Sune Sunesson professor på Socialhögskolan i Lund och forskarutbildning i socialt arbete startade. Gunvors erfarenheter efterfrågades och hon fick anställning på Socialhögskolan. Ett första eget forskningsprojekt var att vidga kunnandet om socialt arbete med små barn och hur små barn och deras föräldrar bemöts av socialekreterare. Det visade sig bl.a. att relationerna till föräldrar med utvecklingsstörning upplevdes som de mest problematiska att arbeta med. Socialekreterarna menade också att de stod ensamma i samhällets omhändertagande av barn, utan expertmedverkan från andra och då speciellt från barnpsykiatrin.

Med medel från Allmänna Barnhuset fick Gunvor möjlighet att följa upp de 26 barnen med femårsintervall, efter 5, 10, 15, 20 och 25 år. Genom intervjuer med barnen och deras biologiska mammor och ställföreträdande vårdare har Gunvor genom sin

forskning kunnat ge en nyanserad bild av barnens utveckling. Att alla 26 barnen finns med ända till den sista uppföljningen måste återspegla Gunvors respektfulla sätt att möta varje barn. Av de 26 barnen har 20 erfarenhet av familjehem och av dem har sex också varit i ungdomsvård eller fängelse. Inget barn hade föräldrar, som bodde ihop. Man försökte hjälpa barnen hitta kontakt med sina fäder, men arbetade inte speciellt med barn-fadersrelationen.

Synpunkter på longitudinell forskning

Gunvor talar om att resultaten blir mer mångtydiga och komplicerade ju längre man följer upp individer. I många undersökningar sker uppföljningen under ett par år och resultaten blir då mer tydliga men mindre tillförlitliga utan det långa perspektivet. Hur lång uppföljning behövs för att man ska kunna ge de mest tillförlitliga resultaten i longitudinella undersökningar?

Gunvor belyser mångtydigheten med några enstaka exempel. Barn kan vara nöjda med ett familjehem, även om de är kriminella och socialt missanpassade. Inställningen till sin situation kan ändras mycket genom åren. Modersrelationen kan vara god, även om omsorgen brister. Tidiga problem behöver inte bli problem senare i livet.

Barn med två familjer

Tvärtemot den gängse uppfattningen kan barn mycket väl klara av att ha två familjer. Om de två familjerna har goda relationer sinsemellan utgör de tillsammans en trygghet för barnet och om barnet flyttar hem kan kontakten behållas.

Då det är konfliktfyllda relationer mellan familjehem och biologisk mamma präglar det barnets vidare sociala anpassning. När barnet blir

► Fortsättning på nästa sida

Fortsättning från föreg. sida

äldre kan otrygg anknytning visa sig i att antingen vara överdrivet upptagen av relationer, beroende och osjälvständig eller i att ta avstånd från relationer och känna sig ensam och övergiven. Adoption är en lösning som ibland lyfts fram men det finns inte som alternativ mot förälders vilja, säger Gunvor. Barnet måste i stället få hjälp med att bearbeta sitt öde.

En frånvarande far blev viktig för flera i tonåren, då speciellt pojkar vill hitta sin far och få kontakt med honom.

Användning av standardiserade frågeformulär för att mäta välbefinnande och anpassning har Gunvor också använt sig av men menar att de ger en förenklad bild jämfört med intervjuer. Gunvor betonar igen att de tidiga problemen inte behöver bli problem senare under uppväxten.

De utsatta barnens referensgrupper

Ska de utsatta barnen jämföras med normalpopulationen eller ska man se

på variationerna i den egna gruppen? Gunvor berättar om ett radioinslag, där barnombudsmannen idag kommenterat, att det är upprörande att en stor andel barn till föräldrar i fängelse mår sämre än andra barn. Är det inte självklart? Går det att undvika med samhällets stöd och hjälp?

Det stämmer, att det går sämre för fosterbarn, men vad kan man förvänta sig? Som grupp har de lägre utbildning och högre risk för psykiatrisk vård. Några siffror: 0,38 procent 13–17-åringar gör självmordsförsök, medan andelen fosterbarn i samma ålder med lång tid i vård är 1,67 procent, det är fyra gånger fler men ändå har 98 procent aldrig gjort självmordsförsök. De flesta som placerats i samhällsvård utan egna beteendeproblem har blivit väl fungerande samhällsmedborgare, särskilt flickorna.

Ska man beskriva eländet eller, där det gått bra, undrar Gunvor. Man behöver vara medveten om utsatthetens villkor och göra det ur de

utsattas perspektiv. Det gav Gunvor många vittnesbörd om i sin föreläsning med barnet i centrum. Gunvor menar att kunskaper om och lyhördhet för barn och deras utveckling har fått större utrymme under de senaste trettio åren.

I frågestunden efteråt var diskussionen livlig om att barnen inte fått mycket hjälp att utveckla relationen till sina fäder. Intresset var också stort för att veta hur det gått för barnen. Hälften av de 26 barnen har utvecklats till att leva ett "vanligt" liv. En liten grupp mest flickor är psykiskt instabila och en liten grupp mest pojkar är missbrukare och kriminella. Många i publiken var frågande inför att inte Gunvors forskning och erfarenheter ingår i psykologprogrammet och att inte Gunvor anlitats som föreläsare där.

Anna Chylicki

Att arbeta med organisation och ledarskap

Höstens andra sammankomst med seniorerna i södra regionen ägde rum den 18 oktober i Lund. Vi var ett femtontal seniorer som samlats för att lyssna till leg. psykolog, och organisationskonsult George Smidelik, som talade om att som psykolog arbeta med organisation och ledarskap.

George började med att ge lite bakgrund för sitt intresse för grupp- och organisationspsykologi. Under perioden efter grundutbildningen, men före PEG hade han bl a arbetat inom kriminalvårdens frivård. Han upptäckte ganska snart att hans möjligheter att nå resultat i klientarbetet var begränsade med kanske en timmas tid i veckan. All övrig tid för klienter fanns i den gamla miljön som med kraft höll klienten kvar i gamla mönster. Man måste göra något åt hela situationen.

En annan impuls kom under PEG-utbildningen där han blev involverad i att skapa ett interaktivt utbildningsmaterial som presenterade situationer i en konsultationsprocess, och där studenterna arbetade med att planera det vidare arbetet med konsultationen. Han kom att som assistent arbeta med detta i utbildningen. Och han är fortfarande engagerad i psykologutbildningen som lärare och handledare på bl a kurskurser.

Startade eget

Efter PEG ville han arbeta som konsult och sökte jobb. Det visade sig att de som han ville arbeta hos och med inte hade plats och de som hade plats ville han inte jobba med av olika skäl. Han beslöt då starta på egen hand, vilket sågs med skepsis i början av 80-talet. Den offentliga anställ-

ningen är säker och trygg. Men hans firma finns kvar och går bra medan många offentliga arbeten försvunnit.

Uppdragen har kommit från olika håll under åren. I början var det mycket i offentlig sektor som t ex p-gruppsarbete på kliniker och i Försäkringskassa m m.

Under 90-talet blev det många uppdrag i växande utvecklingsföretag som behövde finna organisation i växandet och i sin kommunikation. Detta tog ett abrupt slut när IT-bubblan sprack.

Därefter har han arbetat mycket i stora företag med projekt och projektledningsuppdrag.

Fallgropar för konsulter

Så satte han oss i aktivitet. Vi delades upp i 4 grupper som på olika sätt fick arbeta med att ta fram förslag

Höstutflykt till Bohus Malmön

till åtgärder för att förbättra kundvänligheten hos ett resebyråkontor. Grupperna fick lite olika bakgrundsinformation; några om lokal och möblering och andra information om de anställda.

Syftet var att visa på några av de fallgropar man riskerar gå i som konsult som vill ha ett uppdrag.

Vi gick väl i några, men inte alla!

Några av Georges fallgropar:

Gatlyktefenomenet (man letar där det är ljus – inte där man tappat nyckeln), dvs man köper den tydligaste problembeskrivningen i stället för att söka all information.

Nyckelhålsfenomenet. Var och en i en organisation har sin egen och sanna syn på organisationen. Man måste höra alla – inte bara beställarens.

Marsianen. Ibland försöker man packa på beställaren ett koncept han inte vill ha, att sälja in en UFO

Man får inte ha för brått att föreslå lösningar på oformulerade problem. Man måste göra klart för sig uppdragets syfte och målet med uppdraget. Hela detta arbete ställer stora krav på beställarkompetens hos uppdragsgivaren. Denna saknas många gånger och konsulten måste ofta starta sitt arbete med att hjälpa kunden med detta.

Längre hann vi inte denna trevliga eftermiddag!

Anders Hallborg

Höstens utflykt i västra regionen gick till Bohus Malmön där vårt mål var ett besök hos Bengt och Eva Hedberg. I förra numret av SP refererades Bengts besök hos oss i västra då han berättade om sitt liv som psykolog. Bengts fru Eva är textilkonstnär.

Vi togs emot framme vid kyrkan av Eva och Bengt. Mitt emot kyrkan ligger den lilla prästgården, som är nyrenoverad med hjälp av ideella krafter på ön. Eva och Bengt har donerat möbler från sina tidigare hus. Över den gamla järnsängen i sovrummet på övervåningen hänger en tavla av Eva, ett textilt collage med kärleken som tema. Vi bjöds på mustig fisk-soppa, vin och ost, mycket värme, generositet och omtanke.

Med Marilyn som inspiration

Eva har läst Joyce Carol Oates bok "Blonde" med stort engagemang och blivit inspirerad till ett antal tavlor i textil och collage. Hon har klippt och skurit, sytt och klistrat och mest av allt tänkt. Det är fascinerande att se hur hon handskas med rester av gamla klänningar, dukar, schalar, band och annat. Av detta uppstår en harmoni av färg och form och en symbolik som nog delvis är hennes egen. Varför den klänningen till just det fotot av Marilyn? Marilyns tragiska öde för hon tillbaka på det olösta barndomstraumat med en psykotisk mamma och en mormor som dog alldeles för tidigt och lämnade det lilla barnet ensam i världen.

Skambegreppet i fokus

Bengt tog vid och delade med sig av sitt bokmanuskript "Vad har du varit med om", som ligger i stort sett färdigt. Boken kommer att belysa skamproblematiken. Skammen är ett begrepp som man talat alltför litet om menar Bengt. Det är så mycket lättare att tala om skuld än om skam. Bengt går tillbaka till gamle Freud och Charcot som tillsammans betraktade 18 kvinnor med hysteroida symptom. När man började söka orsaken till hysterin visade det sig att alla dessa

kvinnor hade varit utsatta för sexuella övergrepp. Förförelseteorin formulerades och presenterades 1896 i Wien. Ämnet var emellertid alltför känsligt vid denna tid och Freud blev utfryst av kollegorna. Han utvecklade i stället teorierna om barnsexualiteten och om Oidipuskomplexet, som kom att prägla psykoanalysen under lång tid. Teorin om barnsexualiteten var mer acceptabel än förförelseteorin i dåtidens samhälle. Genom att tala om barnsexualiteten kunde man anpassa den verkliga upplevelsen (förförelsen) till teorin, dvs. barnets sexuella fantasier. Den skamlöshet som barnet utsattes för vid ett verkligt sexuellt övergrepp drabbade barnet som fick bära den skam den vuxne förorsakat. Den vuxne, förföraren, undgick skammen, då man kunde förklara det hela utifrån teorin om barnsexualiteten. Man behövde aldrig tala om barnets verkliga upplevelse. Det hela förklarades som barnets sexuella fantasier. Detta kan man se som Freuds svek mot sanningen. Om barnet eller den vuxne hade blivit tagna på allvar hade den skam de fått leva med kunat laggas tillbaka på förövaren.

Marilyn återkommer

För att illustrera de olika vägar som skammen kan ta har även Bengt inspirerats av Joyce Carol Oates fiktiva roman om Marilyn Monroe. Moderns skrämmande föräldrabetende och oförmåga att reglera sina egna affekter liksom hennes oförmåga att leva sig in i sitt barn kan ha inneburit att idén om att vara oälskbar föddes inom Marilyn. För att undvika att känna denna djupa skam kom Marilyn att använda sig av olika försvarsstrategier. Hon utvecklade t.ex. en slags perfektionism som skådespelska. Hon kunde kräva att man skulle ta om scener ett sextiotal gånger innan hon var nöjd. Det fick inte finnas en enda fläck på hennes prestation. Man kan också säga att hon hade sitt

Fortsättning på nästa sida

*Du glömmet väl
inte att betala
medlemsavgiften,*

100 kr?

*Seniorpsykologernas
plusgiro är 434 0151-2*

anknytningsmönster ständigt påslaget, vilket kom till uttryck genom att vilja behaga.

Dåden på Utöia

Bengt berättar att han i slutet av sin bok kommer att försöka analysera Anders Behring Breiviks väg fram till de hemska dåden den 22 juli 2011 på Utöia. Han hämtar material från en artikel av Karl Ove Knausgård och en annan av Åsne Seierstad i DN. Poängen i Bengts analys är att det skulle kunna vara möjligt att förebygga att en människa kan göra det som ABB gjorde. Han resonerar ungefär så här: Vid fyra års ålder genomgick ABB en barnpsykiatrisk undersökning. Citat från Knausgård:

”Det som är allmänt känt om den här familjesituationen är att föräldrarna skilde sig tidigt, att fadern hade lite eller ingenting att göra med Breivik under uppväxten, och att psykiatrikern i utredningen befarade risk för att utveckla ”alvorlig skjevutveckling” (risk för allvarlig psykiatrisk störning) när det gällde den fyra-åriga pojken. En barnpsykiatrisk

utredning görs inte utan orsak, något var allvarligt fel i familjen, men det stannade vid denna enda, månadslånga observation, däri- från och fram till den 22 juli 2011 figurerar inte familjen i liknande sammanhang.”

Knausgård igen:

”Han hade en gränslös och känslomässigt instabil mor, som i ena stunden nästan kunde älska sönder honom, sova tätt intill honom, och i nästa skrika att hon önskade att han aldrig blivit född, och att han ville henne ont, ville fördärva henne och alltid hade velat det, från den första sparken i magen. Han växte upp i ett hem med en nästan våldsamt känslomässig ambivalens – vad gjorde det med hans identitet och hans förhållande till andra människor? Tänk om han upplevde att hans far svek honom i den situationen? Att han var ointresserad av honom och till sist inte ville veta av honom över huvud taget? En av de viktigaste saker man lär sig under barndomen är att hantera känslor.”

Inte bara terrorist

Om man hade haft möjlighet att hjälpa modern eller omhändertar barnet och placera honom hos en familj med bättre möjligheter att skapa den trygga bas som vore nödvändig för hans fortsatta emotionella utveckling, skulle han inte nödvändigtvis utvecklats till den han är idag. Människoliv hade sparats.

Bengt vill framför allt medverka till att man inte nöjer sig med att ABB nu har fått sin dom. ABB är inte enbart en terrorist. Han är också en av sannolikt många svårt störda människor som skulle kunna vara en larmklocka. Bengt menar att det finns all anledning att börja använda sig av de utarbetade metoder som finns för att upptäcka sådana tidiga störningar i anknytningsmönster, som man kan befara att ABB hade. Bengt skriver kanske en artikel om detta för publicering i dagspressen eller i SeniorPsykologen.

En diskussion fördes om det är etiskt att lämna ut vad som kommit fram i psykologutredningen, då modern motsatt sig att detta material skulle offentliggöras. Olika meningar om detta framfördes. Allt materialet är emellertid lätt att hitta på internet trots sekretessen.

Som alla nu förstår har vi fått en dag med ett rikt innehåll, som manat till eftertanke. I den vackra inramningen på ön var det möjligt att ta in det svåra ämnet och fortfarande må bra när vi reste hem.

*Anna Kerstin Wetterqvist
i samarbete med Bengt Hedberg*

Bild 1 i Evas utställning om Marilyn

Marilyns tragiska öde för Eva Hedberg tillbaka på det olösta barndomstraumat med en psykotisk mamma och en mormor som dog alldeles för tidigt och lämnade det lilla barnet ensam i världen.

Kvinnor med missbruk och psykisk ohälsa

Under en av Göteborgs regnräkaste oktoberdagar fick vi, en grupp seniörpsykologer, höra en superb föreläsning av Solveig Olausson. Engagerat och tydligt redogjorde hon främst för sin doktorsavhandling men också något om arbetssituationen vid Beroendekliniken i Göteborg.

Den psykiska ohälsan har föregått missbruket. ”

Avhandlingen omfattar fyra olika arbeten.

I en av dem beskrivs unga missbrukande kvinnors psykiska problem. Utöver personlighetsstörningar är de vanligaste posttraumatiskt stressyndrom, ätstörningar, ångestsyndrom och förstämningssymtom.

Den psykiska ohälsan har föregått missbruket. Således stämmer inte den gamla uppfattningen att kvinnor dricker sig till psykisk ohälsa. Ofta kan kvinnorna rapportera sina symptom vid unga år. Inte ovanligt är, att till bilden hör misshandel, sexualiserat våld och självmordsförsök.

Forskning har visat att riskfaktorer är främst tidig pubertet, föräldrars missbruk, sensationssökande beteende, både tidig och sen alkoholdebut, psykisk ohälsa samt allra främst kamraters konsumtionsmönster.

Vad vidmakthåller missbruket?

Av avgörande betydelse är, att missbruket ofta fyller en funktion i kvinnans liv. Många av dessa unga kvinnor hade under en längre tid redan levt under social och ekonomisk stress. Intervjuade kvinnor kunde berätta om att ”några glas efter jobbet, hjälpte mig att orka med kvällen, kunna lägga barnen och plocka upp”. ”Ansvarsbefriad när jag druckit”. ”Får en guldkant”.

Kvinnorna betraktade inte heller missbruket som som det mest primära problemet i livet. Ogärna ville de söka hjälp och om de väl kunde göra det, vände de sig helst till vård-

centraler istället för missbruksmottagningar. Skam och skuld hindrade dem ofta från att söka. Upplevde alltför ofta att de blev dåligt bemötta. När de väl sökte hjälp, hade de svårt för att beskriva sig själva likväl som vilken sorters hjälp de önskade sig.

Arbetsalliansen viktig

Det visade sig att kvinnorna snarare sökte efter en behandlare än en behandling i sig. De önskade sig en person som kunde lyssna och som kunde ta emot deras berättelser. Synnerligen viktigt var att behandlaren kunde förstå och ta emot svårigheterna med psykisk ohälsa samt missbruket. Vanligt kan vara att behandlaren lägger fokus på missbruket och kanske inte förstår vidden av ångestsymtomen m.m. Arbetsalliansen blev således väldigt viktig. Vidare framkom, att kvinnorna ansåg att missbruket var underordnat deras psykiska problem. Vile ha hjälp för bådadera. De sökte sig också hellre till kamrater och dess föräldrar än till sina egna.

Intervjuundersökning av en grupp unga kvinnor visade att de flesta hade haft sina psykiska problem sedan lång tid tillbaka, således också som barn. Flera hade inte sökt behandling tidigare.

Anledning till att de i nuläge sökte hjälp var ofta någon akut konflikt med en närstående. Kvinnorna kunde framställa sin begäran om hjälp som en konflikt mellan att antingen ta livet av sig eller också söka hjälp. Behandlingar påverkade ofta inte bara själva missbruksbeteendet utan också sådana faktorer som arbete, försörjning, familjeproblem mm.

Ångestsyndrom och suicidförsök

I en annan undersökning av äldre missbrukande kvinnor (21 st) framkom att en tredjedel hade någon form av ångestsyndrom. Två tredjedelar hade gjort självmordsförsök, varav fem av dem vid mer än tio tillfällen. De flesta hade dessutom personlighetsstörningar.

Undersökningen visade att det stora

flertalet av kvinnorna började missbruka när de var i 12–14-årsåldern. Flera hade dessutom ett avslutat nar-kotikamissbruk bakom sig. Endast tre av kvinnorna hade inga läkemedel.

En femtedel av kvinnorna levde med en partner, flera var ensamstående med barn. Praktiskt taget samtliga redogjorde för låg livskvalité.

Innan studien påbörjades hade kvinnorna i medel tre års tidigare annan behandlingstid bakom sig.

Vad förändrades?

Olaussons studie kartlade först allmänna situationen, behandlade och följde upp ändringar under en arton månaders period.

Den allmänna funktionsnivån höjdes. Tidig insatt behandling hade betydelse. Kvinnorna kom under perioden inte in i normalnivå vad gällde depressioner, ångest, känslighet i sociala situationer mm.

Åtta av kvinnorna blev återställda och fyra förbättrades. Som grupp hade kvinnorna ett lägre hjälpbehov för missbruket efter dessa arton mån.

Efter missbrukstopp kunde kvinnorna ofta känna sig ensamma och isolerade eftersom de hade gått ifrån sina tidigare missbruksvänner.

Ett tydligt krav framkom att kvinnorna inte ville få behandling i grupp.

Behandling under lång tid

De som hade blandmissbruk, ibland med legal förskrivning av tabletter etc, var ofta mera svårhjälpta. Inte ovanligt var att djupa trauman, självmordsproblematik, mm. fanns med i bilden. En del tog sömntabletter under dagen. Dessa kvinnor med dubbeldiagnoser kunde överlag inte värna om sig själva.

Studien visade att trots att kvinnornas livskvalité överlag ökade,

Fortsättning på nästa sida

► Fortsättning från föreg. sida

upplevde de själva sig inte förbättrade. De flesta kände oro för sin fysiska hälsa och behövde också hjälp med detta. Endast en av dessa kvinnor (18 st vid uppföljningen) försörjde sig genom arbete.

Slutsatser är att det tar tid med i synnerhet egna upplevda förbättringar för denna grupp. Synnerligen viktigt att en behandlare finns med en längre tidsperiod. Missbrukande kvinnor med multipel psykiatrisk problematik (dubbeldiagnoser) behöver under en längre tid bli emottagna,

sedda och hjälpta med fysiska, psykiska problem, med försörjning och relationer.

Berörda och kunskapsmätta gick vi med uppfällda paraplyer ut i det göteborgska grådasket.

Marianne Nilsson

Rapport från regionerna/Norra

Höstens spännande aktiviteter

Norra regionen (i och runt Uppsala) inbjöd till fyra aktiviteter. Hösten inleddes dramatiskt med en båt- och vandringstur den 17 september. En drygt handfull entusiaster hade trotsat väderutsikterna. Dit hörde Hans-Olof Lisper som ställde sin stora trygga segelbåt till förfogande, och det gick bra 3/4 av sträckan mellan Uppsala och Skokloster. Dvs det gick bra hela sträckan, men under den sista fjärdedelen levde stormvarningarna upp till sina löften, och det blev en rejält spännande blåsig segeltur hem över Ekoln. Deltagarna fick utan att rädas uppleva verklig segling, dessutom i sällskap med en havsörn. Dessförinnan hade man under Hans Åbergs ledning vandrat stigar och vägar på Skohalvön och hunnit luncha i skuggan av Skoklosters stolta 1600-talsslott.

Den 16 oktober talade Margareta Sanner, associerad forskare vid inst för folkhälso- och vårdvetenskap, Uppsala universitet, docent i samhällsmedicin och leg psykolog, om sin forskning i transplantationspsykologi. I transplantationsverksamhet möts ny och avancerad teknologi och mytologiska, arkaiska och arketytiska föreställningar; många frågor ställs på sin spets: t ex vad kännetecknar mänsklig identitet, var går gränsen mellan individer och mellan arter, vad är skillnaden mellan natur och kultur, vad betyder döden och hur definieras den, vad får/vill vi göra med kroppen efter döden resp

i livet, vad karaktäriserar altruism, ska organförsäljning tillåtas. Allt detta är emotionellt och etiskt laddade frågor som har ett givet intresse för psykologer. Vilket uppslutningen av de närvarande seniorpsykologerna visade!

"Varför metod och statistik?" Det var titeln på seminariet den 14 november med Ebba Elwin. Hon är fil dr och universitetslektor vid Institutionen för psykologi, Uppsala.

Hon tilldelades pedagogiska priset 2012 inom området juridik och samhällsvetenskap vid Uppsala universitet, och motiveringen lydde: "Med engagemang, energi och hängivenhet väcker hon studenternas metodintresse." Hon berättade om hur hennes tjänst innebär att introducera ständigt nya grupper av psykologstuderande i

Introduktion i metodik och statistik till studenter är Ebba Elwins område.

vetenskaplig metodik och göra statistik intressant och angelägen. I ett spännande efterföljande samtal med oss från den äldre generationen prövade vi vilken metodundervisning vi för vår del hade fått del av och vilken kunskap vi hade haft glädje av under vår yrkesverksamhet. Tack Ebba för att Du satte oss på spåret!

I skrivande stund ser vi fram mot jullunchen den 11 december. Den brukar vi utforma som knyt, och gamla bekanta visor likaväl som ny-skrivna tonar fram runt julbordet.

Tack för i år! Välkomna till en spännande vår!

Hans Åberg

Margareta Sanner berättade om sin forskning kring människors attityder till organdonationer och transplantationer.

Umeå träffpunkt för norrländska seniorpsykologer

Sedan ett år tillbaka har en grupp pensionerade psykologer eller som vi skämtsamt kallar oss "passionerade psykologer" samlats i Umeå. Passionerade utifrån att vi fortfarande är hängivna vårt yrkesval och vår nyfikenhet för människor. Gruppen består av såväl medlemmar i Seniorpsykologerna som, ännu så länge, icke-medlemmar. På mail-listan finns nu tjugofem namn och den utökas kontinuerligt.

Vi har träffats vid sju tillfällen hittills, ett par gånger på vår förnämliga restaurang på Norrlandsoperan, övriga gånger på ett lunchkafé – Kafé Station – i centrum av Umeå. Vid lunchen pratar vi först av oss vid återseendets glädje det privata och sociala. Därefter kan vi dra oss tillbaka till en lokal som kaféet generöst ställer till förfogande, där vi mer ostört kan ha en liten föreläsning eller diskussion. Till antalet har vi varit mellan sex och sexton personer!

Lokala föreläsare

Vi har ännu inte någon formell programkommitté, utan bestämmer från gång till gång nästkommande mötes innehåll. Vi har heller ännu inte haft någon föreläsare utifrån, utan använder oss av våra egna förmågor. Och det är inte fy skam!

Britt Wiberg som har ett seniorlektorat på Psykologiska institutionen, har berättat om sitt pågående forskningsprojekt "Tidsperspektiv i personlighet, psykopatologi och kulturella kontext". Det är ett internationellt samarbete över tjugofem länder i Europa, USA, Sydamerika, Afrika under ledning av Philip Zimbardo. Spännande och intressant, där Britt också lät oss deltagare bli medvetna om våra egna subjektiva perspektiv.

Anders Fagerlund har berättat om sitt projekt att fortbilda sig och förmedla vidare i det vittomfattande ämnet PSYKOLOGI FÖR DEMOKRATI, ett kunskaps- och debattforum som han driver på nätet som hemsida och blogg. Se <http://demokratipsykologi.se>

Passionerade psykologer, från vänster: Hillevi Österberg, Inga Wallin, Ing-Stina Lindelöf, Christine Andersson och Ulla Eriksson från senaste mötet den 16/11. Bakom kameran A-M Frisendahl.

Från Uppsala kom Hans Åberg en höstdag och besökte oss. Han berättade för lyssnande och diskuterande deltagare dels om sin kommande handbok, dels om sin verksamhet med "Män för jämställdhet".

I övrigt har aktuella ämnen tagits upp till intressanta och livliga diskussioner: TV-serien "Par i terapi", där många i gruppen känner Umeå-sonen Paul Perris, Valeri Solanas teaterdrama "SCUM-manifestet", Palme-filmen osv.

Vårprogram under planering

Tider och program för våren är inte fastställt, men kommande ämnen som tagits till förslag är t ex vår identitet som pensionerad psykolog med ansvar och skyldigheter, etiska aspekter, förhållningssätt till gamla klienter osv. Vi har många förslag på vår lista. Vi kommer också att inleda tätare kontakt med psykologiska institutionen.

Undertecknad har samlat denna Umeå-grupp utifrån vikten av att under lätta former ha fortsatt kontakt mellan pensionerade yrkeskollegor. Det är sextio mil till Uppsala och inte alldeles självklart att resa till Norra kretsens möten där. Det är inte hel-

ler lika självklart att för Luleå, Kiruna, Sundsvallsbor m fl. resa till Umeå. Jag rekommenderar varmt att kollegor på respektive orter bildar små undergrupper till Norra kretsens halva Sverige.

Den stora gruppen 40-talisterna går nu i pension och Seniorpsykologerna skulle vinna mycket på att kollegor i samtliga kretsar bildar undergrupper t ex i alla utbildningsorter för psykologer. Kom igen Linköping, Örebro, Växjö, Östersund!

Ann-Marie Frisendahl

Efterlysning

Vår medlemsansvariga, Ingrid Göransson, efterlyser mailadresser från alla medlemmar som har en sådan. Meddela Ingrid om du inte redan har gjort det eller kanske fått en ny mailadress.

*Tack för hjälpen!
Med hälsning, Ingrid*

Konst och natur i samspel

Artipelag kallas träffande nog den nya plats på Värmdö utanför Stockholm där inte bara konst utan även musik, design och mat kan upplevas vid stranden av Baggensfjärden. Det var också dit vi i östra regionen hade lagt höstens första möte.

Själva byggnaden omfattar totalt 10 000 kvm och är skapad av arkitekten Johan Nyrén. Huskroppen smyger in i det kuperade landskapet och består av mörkt trä, betong och stora glasytor ut mot tallskogen, klipporna och fjärden. Bara byggnaden i sig är ett konstverk som man kan ägna mycket tid att utforska.

Runt huskroppen breder tallskogen ut sig och man har byggt en tusen meter lång träspång som vindlar ner mellan träden och utmed klipporna, en precis lagom promenad som slutar vid parkeringsplatsen. Dessutom nog bred för barnvagn och rullstol. Ja, Artipelag är helt enkelt ett ljuvligt ställe att besöka.

Bakom tillkomsten finns en privatperson, Björn Jakobsson, som grundade företaget BabyBjörn. Efter många framgångsrika år inom affärsvärlden kunde han förverkliga sitt eget stora konst- och naturintresse genom skapandet av Artipelag som invigdes i våras. Allt är inte riktigt färdigt ännu. Bl. a. byggs en gästbrygga så att man även sjöledes kan ta sig dit.

Vid vårt besök i september fanns två utställningar att betitta. Den största var "Platsens själ" och man hade inbjudit sexton samtida konstnärer och gett dem i uppdrag att konstnärligt kommentera arkitekturen, platsen och naturen på Artipelag. En del av konstverken fanns redan medan några av konstnärerna valde att skapa helt nya verk. Utställningen var uppbyggd kring viktiga platser ur konsthistorien och förde oss från Rom med historiska miljöer via det nordiska landskapet, den borgeliga interiören fram till den moderna stadens framväxt. Det bär för långt att

Här har vi samlats kring Lars Nilssons skulptur av en ung pojke. Statyn heter träffande nog "Oskuldens tid".

kommentera alla de olika konstnärernas insatser och är inte heller mitt gebit. Men intressant och spännande var det!

Den andra utställningen bestod av fotografier, tagna av den tyska fotografen Candida Höfer. Utställningens namn var "Affinitäten" vilket kan översättas som "en hängivenhet för något". De flesta bilderna visar rum i olika storlekar och utformning och befintliga i byggnader av det mest skiftande slag. Gemensamt är att de alla är tomma på människor. Syftet med det är att istället få oss

betraktare att fokusera på rummen, tränga in i bilderna med våra blickar och göra våra egna tolkningar av de olika interiörerna. Tomheten och den arkitektoniska strängheten i bilderna gav känslor av ensamhet och ödslighet. Ett undantag i utställningen var en serie bilder av turkiska immigranter i Tyskland på 1970-talet där Höfer dokumenterat det vardagliga livet i deras nya hemland. För mig kändes det lite befriande med denna bildserie med levande människor.

Birgit Lundin

Organdonation ett laddat begrepp

Organdonation och transplantation är känsloladdade områden med många föreställningar och mycket magiskt tänkande. På vårt årsmöte i Uppsala i maj berättade docent Margareta Sanner om sitt forskningsprojekt "Reservdelsmänniskan – psykologi och etik i transplantationsverksamhet" och som refererades i förra numret av SeniorPsykologen. Hon hade inte mycket tid till sitt förfogande där och eftersom ämnet väckte stort intresse bad vi in henne att komma till vårt oktobermöte och berätta mer.

Som framgick av det tidigare referatet fastslogs i lag 1988 att begrepp-

pet "hjärndöd" var det som gällde vid transplantation och organdonation. Man kunde nu börja transplantera organ som kräver syresatt blod. Tidigare var transplantation av njurar det som oftast förekom eftersom njurar inte är lika känsliga och "lever" längre utan syre. Detta nya beslut satte fart på transplantationstekniken därför att man nu kunde hålla patienten vid liv till dess man tagit ut de organ som skulle transplanteras.

Ont om donatorer

Margaretas forskning bygger på enkäter och intervjuer med donatorer

Vad säger den nya skollagen om elevers hälsa?

Skolan och dess organisation är stadd i förändring, det läser vi om nästan dagligen i tidningen. Och vi undrar lite till mans vad som är på gång. Av den anledningen frågande vi en av våra nya medlemmar, skolpsykolog Ingela Palmér, tidigare chef för skolpsykologerna i Stockholm, om hon ville berätta för oss vad som händer inom skolans värld just nu. Och vårt novembermöte kom alltså att handla om elevers hälsa och skolpsykologens uppgifter i dag.

Ingela, som har arbetat som skolpsykolog i hela sitt yrkesliv, inledde med att berätta om den nya skollagen, som kom 2011 och ersatte den från 1985. Det kan tyckas vara lång tid och att det är trögt med förändringar, men nya läroplaner har tillkommit under tiden.

Stort ansvar hos rektor

I den nya skollagen har rektor ett stort ansvar verksamheten och för personal och elever.

Det är viktigt, anser Ingela, bl.a. då det handlar om eventuella klagomål. I samband med detta nämns att det ska finns tillgång till psykolog, men Ingela undrar vad som menas med "tillgång till". Det finns nationella riktlinjer för skolläkare resp. skolsköterska men ej för psykologer. Så

Ingela Palmér tror på ökad efterfrågan av psykologtjänster i skolan.

där finns mer att arbeta för.

En annan förändring är att elevvården byter namn till "elevhälsan". Det sägs att den ska vara samlad, dvs man ska ha elevhälsomöten regelbundet. Det talas också om samverkan inom skolan och med Socialkontor och BUP. Sekretesslagen gäller dock och information får bara lämnas vidare med föräldrars tillstånd.

Svårt att få gehör

Elevhälsans uppgift är att uppmärksamma inlärnings- och känslomässiga problem hos elever. Och där har psykologer ett särskilt ansvar, tycker Ingela, men också vad gäller att skapa bra skolmiljöer, tidsplaner m.m. Ett problem kan vara att som psykolog bli insläppt i skolan värld. Hur erbjuder man sina kunskaper t.ex. vad gäller mobbing. Många utifrån kom-

mande konsulter erbjuder "tjugiga" antimobbingsprogram men hur är kvalitén på dessa frågor Ingela. Ibland kan det som psykolog vara svårt att få gehör för sina kunskaper hos skolledningen. Nu finns dock ett stöd för psykologinsatser i den nya skollagen.

Nytt betygssystem

Andra nyheter i den nya lagen är att elever med autism numera hör till grundskolan som måste ordna med resurser för dem inom grundskolans ram. Nytt är också att skolan nu är skyldig att ta kontakt med föräldrar redan första dagen en elev är frånvarande. Att skolan också fått ännu ett nytt betygssystem kan knappast ha undgått någon. Bokstavssystemet är tillbaka men i ny form, A-F, där A-E är godkänt.

I diskussionen som följde hade många funderingar kring hur komma över vissa lärares avvaktande hållning mot psykologer, som en del av oss känt av. Ett förslag var att inrikta sig på ETT problemområde där man försöker göra ett bra jobb och bli lite känd för det. En svårighet är att man oftast är ensam som skolpsykolog. Man behöver tillhöra en yrkesgrupp, och kanske är kontakter över kommungränserna nödvändiga för att träffa yrkeskollegor.

Ingela är dock positiv vad gäller behovet av skolpsykologer. Efterfrågan ökar!

Birgit Lundin

och anhöriga om de tankar och föreställningar som finns kring dessa frågor. Mycket handlar om olika föreställningar kring död och efterdöden. T.ex. har ateister och djupt kristna lättare att tänka sig att donera organ efter döden. Det är dock ont om donatorer. Motståndet kan handla om frågor som; man är inte riktigt död, man vill värna om den avlidne, misstro mot sjukvården, identitetens gränser mm. Även magiskt tänkande som "Vad behöver man i nästa liv?"

Livstidstestamente

Vad gäller transplantationer är många

positiva till detta men det är viktigt för transplanterade att få tala om tankar, föreställningar och känslor kring upplevelsen av att ta emot ett nytt organ. En del som gått igenom detta kan tycka sig ha fått någon egenskap från donatorn på köpet. Och då handlar det oftast om positiva egenskaper.

Det behövs många fler donatorer säger Margareta och det är viktigt att själv ta ställning vad gäller den egna kroppen, inte minst för att underlätta för anhöriga. Man kan skriva ett livstestamente som föreningen "Rätten till en värdig död" har sammanställt, där man redogör för hur man vill ha

det. Och som man undertecknar och får bevittnat av två personer. Gå in på www.rtv.dn som är adressen till föreningen och läs mer. Men detta är ett område man behöver tänka igenom och diskutera med sin familj och vänner kanske många gånger innan man fattar sitt beslut. Man kan alltid ångra sig. Har man inte sagt nej så ger man sitt samtycke till donation. Anhöriga kan dock säga nej. Enligt lagen ska man inom sjukvården ta upp dessa frågor med anhöriga och hur informationen ges är viktigt.

Birgit Lundin

Regionernas vårprogram 2013

Norras Program Våren 2013

- Tisdag 12 febr
Kl. 14-16
Lokal:
S:t Olofsgatan 50 B,
Uppsala
- Agneta Pewe berättar om sin tid som psykolog på Folke Bernadotte-hemmet.**
- Tisdag 5 mars
Kl. 14-16
Lokal:
Psyk. inst.,
Blåsenhus
- Professora emerita Gunilla Bohlin och Berit Hagekull om sin forskning och om sina erfarenheter som de första kvinnliga professorerna vid institutionen.**
- April
Tid och plats enligt senare besked.
- Studiebesök på nya Psykiatrins hus i Uppsala och inblick i psykologernas roll i den nya organisationen.**
- Maj
Tid och plats enligt senare besked.
- Kombinerad seglings- och vandringstur i Mälardammen och dess omgivning**

För alla tillfällen, information och föransökan till Hans Åberg, tel 073 - 18 30 365, e-post: hans@hansaberg.se

*Programkommittén:
Inga Hedberg-Sowa,
Hans-Olof Lisper,
Anita Olsson
och Hans Åberg*

Västras Program Våren 2013

- Onsdag 30 jan.
Kl. 14.30 - 16.30
- Child Sexual Abuse**
Leg. psykolog, Med.dr.
Anita Carlstedt berättar om sin doktorsavhandling från 2012
- Onsdag 27 febr.
Kl 14.30 - 16.30
- Erfarenheter av att arbeta på en anoreximottagning**
Leg. psykolog, leg. psykoterapeut
Marianne Lindström berättar.
- Onsdag 20 mars
Kl. 14.30 - 16.30
- Aktuella frågor för diskussion.**
Programkommittén inleder
- Onsdag 24 april
Kl. 14.30 - 16.30
- Arbetspsykologins utveckling och ställning under senare år**
Leg. Psykolog, leg. psykoterapeut
Gunvor Bergquist, ledamot av Specialrådet och ordf. i arbetspsykologiska utskottet.
- Onsdag 29 maj
- Vårutflykt till Brännö**
med lunch 12.30 på Brännö värdshus.
- Samling vid Saltholmen kl. 12.00 för avfärd med båt. Anmälan om deltagande till Gerty Fredriksson senast den 22 maj 2013, tel 031 - 26 30 53

Plats för mötena i jan - april:
Konferensrummet, vån 3,
psykologiska inst. i Göteborg
Vi samlas till en kopp kaffe i kafeterian kl 14.00.

Välkomna!

*Programkommittén:
Allan Bergman, tel. 031-46 51 08
Anita Berntsson, tel 031- 16 49 57
Ulla Davidsson, tel. 031 - 26 30 53
Gerty Fredriksson, tel 042- 20 17 21
Torbjörn Stockfelt, tel 031-711 80 55*

Östras Program Våren 2013

- Torsdag 17 januari
Kl. 10.00
- Anmälan till Agneta
– se nedan –
senast den 16 januari.
- Onsdag 20 februari
Kl. 16.45
OBS DAG!
- Onsdag 20 mars
Kl. 16.45
OBS DAG!
- Onsdag 17 april
Kl. 16.45
OBS DAG!
- Fredag 17 maj
- Onsdag 29 maj
- Visning av Bååtska palatset.**
Svenska Frimurareordens stamhus,
Blasieholmsgatan 6
Sopplunch i närliggande
resturang Måns Bock.
- Tioårsuppföljning av ensam-**
kommande flyktingbarn
Marie Hessle, fil.dr i pedagogik
och psykolog för ensam-,
kommande barn vid Valsta VC
Märsta berättar
- Erfarenheter av mentorskap – omedelbara**
effekter och varaktiga spår.
Gunnela Westlander,
professor emerita berättar.
- Programmet ej fastställt.**
Mer information i nästa nummer
av Seniorpsykologen
- Årsmöte i Stockholm**
Mer information i nästa nummer
av Seniorpsykologen
- Vårutflykt**
Även här kommer mer
information i nästa nummer
av Seniorpsykologen
- Obs!** Vi byter fr.o.m februari
veckodag för våra möten.

Vi träffas om inte annat anges i Psykologförbundets lokaler, Vasagatan 48. Var och en tar med sig något att äta. Vin finns till självkostnadspris. Kolla gärna programmen i Psykologtidningen för ev. ändringar!

VARMT VÄLKOMNA

Östra regionens programkommitté
Agneta Zotterman-Molin tel. 753 04 38
E-post: agnetaz@hotmail.com
Birgit Lundin tel. 731 98 72
Brita Tiberg tel. 754 48 69
Ulla-Britt Selander tel. 642 58 34

Södras Program Våren 2013

- Torsdag 7 febr
Kl. 15.30 – 17.00
Inst. för psykologi
Lund, Hus P rum 008
- Dag och tid i mars
meddelas senare
- Onsdag 10 april
Kl. 15.30 – 17.00
Inst. för psykologi
Lund
Konf.rummet, P 124
- Tisdag 14 maj
Kl. 12.00
Ängavallens bersåer
13.45 Processionsvägen
14.15 Ängslätt
15.45 Hallongården
17.45 Avfärd till
Malmö Opera
19.00 Malmö Opera
- Arbete som psykolog inom**
primärvården
Leg. psykolog Eva Carlsson
- Program under utarbetande**
- Sjukhusclowner i möten med sjuka barn**
Leg. psykolog, docent Lotta Linge
- Vårutflykt på Söderslätt och**
Operan Trollflöjten på kvällen
Lunch
Liten biltur
Om skolupplevelser i Thailand 2012
Leg. psykolog Claire Gamstedt
berättar
Kvällsmat m.m.
- Trollflöjten**
- Program, ev. övernattning etc. ta kontakt med
Ingrid Göransson, mobil 070-601 79 65
e-post: 086406570@telia.com. Du kan välja att delta
i hela programmet eller i delar.

Mycket välkommen!

Programkommitté:

Ingrid Göransson, tel. 040-42 31 15
Anders Hallborg, tel. 046-14 55 25
Anna Lindström Chylicki, tel. 046-14 96 68
Bertil Nordbeck, tel. 044-24 18 44

Medlemsregister – förändringar fram till 24 nov 2012

Nya medlemmar					Ny adress		
Ylva Almqvist-Fritz	Ö	Gudrun Hougner Sockerbruksgränd 10 118 42 Stockholm	Ö	Eva Skog Lövlundavägen 4 743 34 Storvreta	N	Gerd Elmfeldt Fleminggatan 62 B 112 45 Stockholm	Ö
Britt Andersson	N	Thord Jacobsson Mariebergsvägen 13 681 37 Kristinehamn	Ö	Karin Sonnander Frejs väg 24 B 754 40 Uppsala	N	Bo Lindberg Metallvägen 5 719 40 Garphyttan	Ö
Gunvor Andersson	S	Marianne Carlsson Bellmansgatan 26 754 26 Uppsala	N	Karin Sörbom Eriksgatan 16 E 752 18 Uppsala	N	Ingrid Lindman Bäckvägen 6 517 71 Olsfors	V
Christina Bergman	S	Lena Landgren Calle Ljungbecksgatan 25 212 40 Malmö	S	Ingalill Thorsell Sturegatan 19 D 752 23 Uppsala	N	Bertil Nordbeck Kallvivelvägen 7 A 296 33 Åhus	S
Ingrid Brodin	N	Claes Levin Hemvägen 7 240 35 Harlösa	S	Elisabeth Wallenklev Gorm den gamles gränd 2 224 75 Lund	S	Karin Stadler Drachmannsgatan 4 168 49 Bromma	Ö
Anne-Karin Bruun	V	Anna-Greta Milefors Ädelstensgatan 20 422 49 Hisings-Backa	V				
Kerstin Ekdahl	V	Sylvia Molander Frodegatan 23 753 27 Uppsala	N				
Katrina Fossmo	N	Karin Molin Viktoriagatan 15 A 411 25 Göteborg	V				
Alf Gabrielsson	N	Åke Pålshammar Stabby allé 11 C 752 29 Uppsala	N				
Staffan Gerhardsson	N	Christer Radebrink Nordostpassagen 31 413 11 Göteborg	V				
Ann-Margaret Hildingsson	S	Cecilia Ralfe-Stelander Götgatan 22 B 752 22 Uppsala	N				
Tiringegatan 9 252 76 Helsingborg							

Avliden Lars Prien Ö

Minnesord – Lars Prien

Vi har nåtts av meddelandet om att föreningens tidigare medlem och förtroendevalde revisor Lars Prien avlidit. Han var vår revisor sedan nittioalet och in på 2000.

Vi tackar för den värdefulla insats han gjort för oss.

Hans-Olof Lisper
Ingrid Göransson

Seniorpsykologerna Sveriges Psykologförbund

Brita Tiberg, *ordförande*, Solängsvägen 45,
192 54 Sollentuna, 08 - 754 48 69, mobil 070 - 739 85 95.
E-post: brita.tiberg@telia.com

Ulla-Britt Selander, *vice ordf.* Vintertullstorget 44,
116 43 Stockholm, 08 - 642 58 34, mobil 073 - 600 15 67.
E-post: ulla-britt.selander@comhem.se

Gerty Fredriksson, *sekreterare*, Badhusgatan 6,
252 21 Helsingborg, 042 - 20 17 21.
E-post: gerty.fredriksson@comhem.se

Hans-Olof Lisper, *kassör*, S:t Olofsgatan 50 B,
753 30 Uppsala, 018 - 60 20 64.
E-post: hans-olof.lisper@psyk.uu.se
Seniorpsykologernas Plusgiro 434 01 51-2

Agneta Zotterman-Molin, Mörbydalen 16, 6 tr,
182 52 Danderyd, 08 - 753 04 38, 0248 - 404 33 F,
mobil 070 - 658 52 48. E-post: agnetaz@hotmail.com

Ingrid Göransson, Ängslätts gård, Kantorsvägen 4-8,
235 91 Vellinge, 040 - 42 31 15, 070 - 601 79 65
E-post: 086406570@telia.com

Ann-Marie Frisendahl, Zakrisvägen 4, 913 35 Holmsund
090 - 23 456. E-post: frisendahl@telia.com

Redaktör SeniorPsykologen: Birgit Lundin, Lejonvägen 29,
181 32 Lidingö, 08 - 731 98 72, mobil 070 - 497 57 17.
E-post: bi.lundin@glocalnet.net